

COLLECTIEPLAN 2021-2024

Historie document			
Versie	Datum	Aanleiding	Auteur
1.0	26-11-'19	Eindredactie en vaststelling definitieve versie	Diana Timmer en Tjeerd Vrij
1.1	31-08-22	Toevoeging paragraaf Collectieregistratie, p. 18	Lex van Tilborg

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Terugblik en missie	5
1.2	Positionering	6
1.3	Verzamelgebied	7
2.	Collectiebeschrijving	7
2.1	Geschiedenis van de collectie	7
2.2	Opbouw van de collectie; indeling in deelcollecties	8
2.3	Cultuurhistorische waarde van de collectie	8
2.4	Het bepalen van de kerncollectie	8
3.	Collectievorming	8
3.1	Verzamelen	8
3.2	Anders verzamelen	11
3.3	Selecteren en ontzamelen	14
4.	Behoud en beheer	14
4.1	Preventieve conservering	14
4.1.1	<i>Depotruimten</i>	14
4.1.2	<i>Museumgebouw (expositieruimten)</i>	15
4.2	Actieve conservering en restauratie	16
4.2.1	<i>Restauraties</i>	16
4.2.2	<i>Survey</i>	17
4.3	Veiligheidszorg	17
4.3.1	<i>Calamiteitenplan</i>	17
4.3.2	<i>Ethische code</i>	18
5.	Collectieregistratie en-documentatie	18
5.1	Registratie	18
5.1.1	<i>Automatisering</i>	18
5.1.2	<i>Digitalisering</i>	18
5.1.3	<i>Digitaliseringsgraad en gebruik van collectie online</i>	19
5.2	Documentatie	19
5.2.1	<i>Collectiedocumentatie: archief</i>	19
5.2.2	<i>Collectiedocumentatie: publicaties</i>	20
6.	Gebruik van de collectie	20
6.1	Presentatie	20
6.2	Educatie	20
6.3	Onderzoek	21
6.4	Bruikleenverkeer	21
7.	Samenvatting en acties	22-23

8.	Bijlagen	23
	Bijlage 1: Collectiebeschrijving	24
	Bijlage 2: Publicaties	35
	Bijlage 3: Standaard bruikleenovereenkomst	36
	Bijlage 4: Toelichting bruikleenovereenkomst	41
	Bijlage 5: Lijst van objecten in bruikleen	46
	Bijlage 6: Conditierapport bruikleen	47
	Bijlage 7: Registratiegraad van de collectie	49

1. Inleiding

Terugblik 2017-2021

Het Haags Historisch Museum (HHM) is in 1986 opgericht en gevestigd in de Sint Sebastiaansdoelen, een rijksmonument aan de Hofvijver waarvan de gemeente Den Haag de eigenaar is. Sinds 1994 exploiteert de Stichting (SHHM) ook Museum de Gevangenpoort, dat aan de andere kant van de Hofvijver ligt. Bij beide musea samen gaan jaarlijks rond de 100.000 bezoekers 'langs de kassa'. De Gevangenpoort wordt gesubsidieerd door het rijk, het HHM door de gemeente Den Haag. Voor beide locaties worden aparte inhoudelijke en financiële verantwoordingen opgeleverd.

Visie, missie en doelstellingen uit Beleidsplan 2017-2020

Aan het begin van de cultuurplanperiode 2017-2020 stelde het HHM zich als doel om enerzijds met tentoonstellingen en lezingen een vooral kunstminnende groep van 'traditionele museumbezoekers' te bedienen en anderzijds een veel bredere en meer diverse groep Hagenaars aan te spreken met tentoonstellingen over populaire onderwerpen, participatieactiviteiten en activiteiten op locatie in de stad. Hoewel alle hiervan afgeleide formele prestaties zoals geformuleerd in de subsidiebeschikking de afgelopen jaren keurig zijn behaald, moesten we al in 2018 concluderen dat de grotere ambities zoals verwoord in het Beleidsplan 2017-2020 (groei in bezoekers, modernisering van het museumgebouw en ontsluiting van de collectie met online aanwezigheid) niet gehaald zouden gaan worden.

Pragmatisch collectiebeheer

In het beleidsplan 2017-2020 werd al gewag gemaakt van de capaciteitsproblemen op de afdeling Collectie als gevolg van de bezuinigingen uit 2013.

Hierdoor waren veel achterstanden niet of slechts deels ingelopen. Een situatie die helaas niet veel is veranderd. Zo is het digitaliseren van de gehele museumcollectie tot op heden door hoge fotokosten en door tijdgebrek onmogelijk gebleken.

Ondanks het personeelstekort heeft de afdeling, naast haar bijdragen aan de ontwikkeling van tijdelijke tentoonstellingen, sinds 2017 wel 45 objecten kunnen conserveren of restaureren, met een beperkt budget 54 aankopen gedaan, 63 bruiklenen verzorgd en 3 publicaties geschreven. Van deze laatste is het boek *Nooit gebouwd Den Haag* de basis voor de tentoonstelling met dezelfde titel (2019). Ook is voor de digitale collectieregistratie een nieuwe versie van Adlib geïmplementeerd. Flink vooruitgang werd geboekt met de inventarisatie en digitalisering van de omvangrijke schenking van voorwerpen rond de Haagse ontdekkingsreiziger Alexine Tinne.

In 2019 is een opdracht gegeven om alle achterstanden van het museum te inventariseren en in projecten onder te brengen zodat hier in de periode vanaf 2020 prioritering in kan worden aangebracht en vervolgens projectmatig – met behulp van externe gelden – aan kan worden gewerkt.

Vernieuwing

In ons meerjarenbeleidsplan 2021-2024 beschrijven wij hoe wij de komende jaren bouwen aan een vernieuwd Haags Historisch Museum met de volgende nieuwe missie:

Missie

De geschiedenis van Den Haag is groter dan alleen Den Haag. Zij is van lokale, van nationale en zelfs van internationale betekenis. Vanuit onze historische locatie aan de Hofvijver vertellen we deze unieke geschiedenis aan zowel inwoners van de stad als aan toeristen.

We doen dat met trots, door het heden en verleden met elkaar te verbinden, met kleurrijke verhalen van Hagenaars en met tot de verbeelding sprekende objecten uit onze collectie. Bij voorkeur in co-creatie met stadsbewoners.

In dit Collectieplan stelden we ons de vraag waarom, waartoe en voor wie we de collectie beheren, met als stip op de horizon een hernieuwd Haags Historisch Museum.

In aansluiting op onze vernieuwde missie kiezen we voor onze vaste tentoonstellingen voor vier nieuwe thema's '800 jaar Binnenhof', 'Stad van zand en veen', 'Stad van Vrede en Recht' en 'Hofstad'. Omdat collectiebeleid en tentoonstellingsbeleid hand in hand gaan, heeft onze nieuwe profilering eveneens gevolgen voor het collectiebeleid. Daarom gelden hier de volgende speerpunten:

- Het wegwerken van achterstanden in (digitaal en fysiek) collectiebeheer. Hierbij gaat het om het inhalen van achterstanden in de registratie van objecten in Adlib. Dit is een arbeidsintensieve klus omdat van ieder object een beschrijving en een foto gemaakt moet worden en zal mede met twee extra (te werven) vrijwilligers worden aangepakt.
- Het ontwikkelen van een verzamelbeleid gericht op de vier inhoudelijke thema's uit ons nieuwe museale profiel. Vragen die we daarbij beantwoorden zijn: Welke objecten uit onze collectie passen al bij deze thema's? Welke hiaten hebben we en wat is vervolgens ons wensenlijstje voor uitbreiding van onze collectie?
- Het verder ontwikkelen van nieuwe manieren van verzamelen in samenwerking met de stad, bijvoorbeeld van verhalen via de programma's *MijnDenHaag**, de *Verhalenkast* en *Digitales* (denk aan verhalen van oud-medewerkers aan het Hof, of de Tweede Kamer bij de presentatie over 800 jaar Binnenhof).

Voor wie

Dit collectieplan fungeert als een leidraad voor de museumstaf bij het realiseren van de huidige collectietaken en de ambities rondom de collectie in de aanloop naar het vernieuwde museum. Het toont de gemeente Den Haag, stakeholders en geïnteresseerden de doelstellingen (en inhoudelijke lijnen) op het gebied van collectievorming, collectiebeheer, onderzoek, registratie & digitalisering en presentatie en educatie.

1.2 Positionering

HHM als stadsmuseum

Het Haags Historisch Museum is een middelgroot museum met een relatief kleine, maar hoogwaardige collectie. Het museum staat op een unieke locatie aan de rand van de Hofvijver, met zicht op de gebouwen van het Binnenhof en Museum de Gevangendoor (waarmee het museum organisatorisch verbonden is). De collectie bevat enkele schilderkundige hoogtepunten, waaronder 16de-eeuwse gezichten op de Hofvijver en 17de-eeuwse schuttersstukken. Het museum toont de geschiedenis van Den Haag en weet zich omgeven door enkele toonaangevende musea als het Mauritshuis en Escher in het Paleis die zich op de kunst richten. In het Museumkwartier vinden we verder de al genoemde Gevangendoor, Galerij Willem V en Museum Bredius.

HHM en Collectie Den Haag

Het HHM onderscheidt zich met een collectie die specifiek gericht is op de geschiedenis van Den Haag. We werken nauw samen met andere musea en erfgoedinstellingen in en buiten Den Haag. Bij plannen voor verwerving van nieuwe objecten raadplegen we onze Haagse collega-instellingen met Haagse collectieonderdelen, om doublures te vermijden. Dat zijn bijvoorbeeld het Kunstmuseum (o.a. Haagse stadsgezichten uit de Haagse School en een collectie Rozenburg-aardewerk) en het Museon (Haagse voorwerpen uit de Tweede Wereldoorlog). Ook bij het online presenteren van de Haagse geschiedenis werken we samen bij bijvoorbeeld de website www.haagsekaart.nl. Op deze website wordt de 'Collectie Den Haag' (collectieonderdelen van het Haags Historisch Museum, het Haags Gemeentearchief, de afdeling Archeologie en Monumentenzorg (Haagse gebouwen) in samenhang via thema's ontsloten. Tevens geeft deze website inzicht in de groei van de stad Den Haag aan de hand van in de tijd opvolgende kaarten.

HHM en andere stadsmusea

Ook participeert het HHM in Stadsmusea XL (www.stadsmuseaxl.nl), een netwerk van Nederlandse stadsmusea. Zestien musea verspreid over heel Nederland zoeken daarbij samen nieuwe vormen om inwoners bij de stad te betrekken. We versterken elkaar door ervaringen te delen, collecties op elkaar af te stemmen en samen activiteiten te organiseren die relevant zijn voor onze stad.

HHM en Collectie Nederland

Onze collectie is opgebouwd uit voorwerpen die van belang zijn voor het verbeelden van de geschiedenis van Den Haag. Veel voorwerpen overstijgen daardoor het lokale belang niet. Een aantal stukken, zoals portretten van nationale figuren als Spinoza, Jacob Cats en Johan van Oldenbarnevelt kunnen gerelateerd worden aan de Collectie Nederland. Daaronder vallen ook enkele topstukken als de tong en vinger van de gebroeders De Witt, het slingeruurwerk van Christiaan Huygens en het uiterst zeldzaam 16de-eeuws zilver in de vorm van twee schalen van de Haagse Sint Jorisschutterij. De recent verworven collectie van George Maduro overstijgt eveneens het Haagse 'lokale' verhaal en is van nationaal belang.

1.3 Verzamelgebied

Het Haags Historisch Museum verzamelt objecten die betrekking hebben op de geschiedenis van Den Haag: schilderijen en andere beeld dragers en historische voorwerpen uit de periode ca. 1550 tot heden. Bij de schilderijen zijn dit stadsgezichten en panorama's van Den Haag en omstreken; afbeeldingen van bijzondere gebouwen, bouwactiviteiten en Haagse gebeurtenissen; schuttersstukken en portretten van regenten, Oranjes en van andere zowel aanzienlijke als gewone Hagenaars.

De historische voorwerpen uit het Haags Historisch Museum zijn afkomstig uit Haagse instellingen (zoals het stads- en landsbestuur, de schutterij en de armenzorg), Haagse bedrijven (zoals meubelfabrieken en de grafische en kledingindustrie), Haagse winkels (zoals koffiehuzen en hoedenzaken), Haagse bevolkingsgroepen (regenten, migranten en repatrianten: 'Indië in Den Haag', en bekende Hagenaars als de ontdekkingsreiziger Alexine Tinne en voetballer Aad Mansveld), Haagse sportverenigingen en de Haagse politiek.

Het museum verzamelt Haagse verhalen via *oral history*, ook in relatie tot migratie (groepen in de stad), en legt dit vast door middel van foto's, tekst en filmopnames.

De komende tijd is het verzamelbeleid in eerste instantie gericht op de vier inhoudelijke thema's die het museum in de toekomst wil belichten: 800 jaar Binnenhof (met de Gevangenpoort), Stad van zand en veen (over de bewoners met hun verschillende achtergronden), Hofstad (Oranjestad) en Vrede en recht (waarbij afgestemd wordt met het Vredespaleis, dat een grote collectie op dit gebied bezit).

2. Collectiebeschrijving

2.1 Geschiedenis van de collectie

Voor de Haagse historie kon je voor 1871 terecht in het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt. Daar hingen groepsportretten van regenten, stadsgezichten en schuttersstukken. De collectie groeit dankzij schenkingen en aankopen. Na 1871 is de collectie te zien op Korte Beestenmarkt 9, in feite het eerste Haagse Gemeentemuseum. Ook hier ontstaat ruimtegebrek en in 1884 heropent het museum in de Sint Sebastiaansdoelen aan de Korte Vijverberg. Eind 1934 verhuist de collectie naar een nieuw - door H. P. Berlage- ontworpen museum aan de Stadhouderslaan. Daar is de Haagse historie één van de vele afdelingen. Andere afdelingen krijgen steeds meer accent en de Haagse historie raakt wat ondergesneeuwd. In 1986 krijgt de Haagse historie opnieuw een plek in de Sint Sebastiaansdoelen in het fonkelnieuwe Haags Historisch Museum. Aanvankelijk opereert het nog onder de vleugels van het Gemeentemuseum, in 1997 wordt het museum zelfstandig. De collectie blijft eigendom van de gemeente Den Haag. In 2015 wordt een nieuw depot in gebruik genomen.

2.2 Opbouw van de collectie, indeling in deelcollecties

De collectie van het Haags Historisch Museum bestaat uit ca. 8.217 voorwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van Den Haag. De collectie is onderverdeeld in 18 deelcollecties. De belangrijkste deelcollectie wordt gevormd door de ongeveer 879 schilderijen, waaronder stadsgezichten, historiestukken en portretten uit vooral de 16de- tot en met de 19de- eeuw. Bijzonder is een collectie van 58 portretminiaturen. Verder bestaat de collectie uit voorwerpen van zeer uiteenlopende aard, zoals keramiek van Haagse aardewerkfabrieken, een kerkschat (goud en zilver uit de 16de eeuw en later), zilverwerk van diverse gilden (waaronder de beide schuttersgilden die Den Haag rijk was), glaswerk, borstbeelden van diverse Hagenaars, meubilair vervaardigd door Haagse meubelfabrieken en andere huisraad. Ook voorwerpen als vaandels, maquettes en een verzameling poppenhuizen en poppenkamers behoren tot de collectie. De verhalen en foto's die sinds 2007 worden verzameld bij participatieprojecten zoals MijnDenHaag* en de verhalen die op film zijn opgenomen in de Verhalenkast worden apart bewaard en gearchiveerd door de afdeling Publiekszaken.

2.3 Cultuurhistorische waarde van de collectie

Als we uitgaan van het waarden stellend kader voor museale objecten dat is ontwikkeld in het kader van het Deltaplan voor Cultuurbehoud, bezit het Haags Historisch Museum enkele stukken uit de A-categorie (de top van het Nederlands cultuurbezit). Het gaat dan bijvoorbeeld om de kerkschat uit de Grote Kerk, de tong en vinger van de gebroeders de Witt en het familieportret Van den Kerckhoven door Jan Mijntens. De collectieonderdelen uit de B-categorie (met een hoge attractie- of presentatiewaarde) worden hierna genoemd onder de kerncollectie. Het overgrote deel van de collectie behoort tot de C-categorie (geen grote culturele waarde). Slechts een gering aantal objecten behoort tot de D-categorie, die voor afstoting in aanmerking komt.

2.4 Het bepalen van de kerncollectie

De kerncollectie heeft alleen A- en B-categorieën en bestaat uit de volgende onderdelen:

- Tong en vinger gebroeders De Witt (A)
- Kerkschat van de Grote Kerk (A)
- Portretten (Oranjestad, familieportretten door Mijntens en Hoet) (A en B)
- Zilver van Haagse gilden (A en B)
- Schutters- en magistraatsportretten (B)
- Stadsgezichten, o.a. Jan van Goyen en Floris Arntzenius (B)
- Maquettes van Vuurwerkpaviljoen en Monument Plein 1813 (B)
- Collectie George Maduro (B)
- Het poppenhuis van Lita de Ranitz (B)
- Tegeltafels van de firma Rozenburg (B)
- Voorwerpen met Het Haagse stadswapen, de ooievaar (B)
- Foto's en dia's van Alexine Tinne en Wim Berssenbrugge (B)

3. Collectievorming

3.1 Verzamelen

Zoals bij de beschrijving van de geschiedenis van de collectie is aangegeven, is de collectie niet statisch,

maar wordt zij geregeld aangevuld. Het verzamelen geschiedt op twee manieren; actief en passief. In het eerste geval gaat de conservator actief op zoek naar aanwinsten. Dat kan door bijvoorbeeld het napluizen van veilingcatalogi, het bezoeken van kunst- en antiekmarkten, het zoeken via internet, en het onderhouden van contacten met verzamelaars. Ook kunnen opdrachten gegeven worden aan kunstenaars om met een nieuw werk de collectie aan te vullen.

Passief verzamelen houdt in dat het museum objecten ontvangt zonder er naar op zoek te zijn geweest. Daarbij kan worden gedacht aan schenkingen en legaten.

Bij aankopen, schenkingen en bruiklenen toetsen we de objecten aan de volgende randvoorwaarden:

1. *Herkomst*: Verwerving van objecten dient in overeenstemming te zijn met wettelijke voorschriften. Daarom wordt de herkomst van de objecten onderzocht, om uit te sluiten dat het museum gestolen objecten dan wel objecten met een dubieus oorlogsverleden verwerft.
2. *Collectieprofiel*: Het museum werkt samen met Haagse partners bij het gezamenlijk behouden, verzamelen en ontsluiten van het Haagse erfgoed binnen de 'Collectie Den Haag'. Musea met eveneens Haagse objecten in de collectie zijn het Kunstmuseum Den Haag (Haags zilver, glaswerk, keramiek waaronder Rozenburg-aardewerk, meubilair), het Museon (Haagse archeologie in langdurig bruikleen) en Muzee Scheveningen. Het is zaak om binnen de Collectie Den Haag doublures te vermijden. Bij mogelijke aankopen wordt dan ook altijd bekeken of het geen doublure met andere instellingen betreft.
3. *Cultuurhistorische waarde*: Het museum verzamelt primair vanwege de historische en documentaire waarden; de esthetische en educatieve waarden worden daarbij echter niet uit het oog verloren. Van belang is of de objecten iets vertellen over de geschiedenis van Den Haag en zijn inwoners.
4. *Fysieke staat*: Het museum verzamelt over het algemeen geen voorwerpen die zwaar beschadigd zijn (en die alvorens aan het publiek gepresenteerd te worden kostbare restauraties moeten ondergaan). Uitzonderingen kunnen worden gemaakt voor voorwerpen die voor de geschiedenis van Den Haag van grote betekenis zijn en in aanmerking komen voor een min of meer permanente expositie.

Recente aankopen

Het museum heeft het in het verleden moeten doen met een uiterst beperkt aankoopbudget. Vanwege de bezuinigingen in 2013 hebben we het aankoopbudget zelfs nog moeten verlagen. Hierdoor kon de collectie slechts minimaal worden aangevuld. In 2017-2019 zijn de volgende werken aangekocht:

- De installatie 'Tronie van Sideron' door Tirzo Martha uit 2017*
- Portret van een jong meisje door Maria la Fargue, ca. 1760
- Het stedelijk logement van Amsterdam en paleis Kneuterdijk, schilderijen door Augustus Wijnantz, 1847
- Gezicht op Den Haag vanuit het noordwesten door Bartholomeus Johannes van Hove, ca. 1843
- 13 gezichten op de rand van Den Haag door Eduard Houbolt, ca. 1910-1930
- Woonwagens, schilderij door Abraham Fresco, jaren dertig
- De aanleg van de Utrechtsebaan, schilderij door Hessel de Boer, 1973
- De Grote Marktstraat, schilderij door Mia Westerhof, 1997
- Zilveren tabaksdoos met gravure meiboom van de Haagse schutterij, 1788
- Zilveren insigne van de Haagse burgerwacht, 1795-1801
- Gietijzeren kapstok met militair tafereel door de fa. Enthoven, ca. 1860
- Glas-in-loodraam van de firma Rademakers (Haagse Hopjes), 1924
- Tegeltabelau met voorstelling werkzaamheden in de Rozenburg aardewerfabriek, 1895
- Wandschotel met afbeelding Mauritspoort op het Binnenhof door de fa. Rozenburg, 1895

- Vaandel van de Hofstadfanfare, 1901
- 200 blikken (verpakking) van Haagse bakkers, winkels etc. van rond 1900.

* De installatie 'Tronie van Sideron' is in opdracht van het museum gemaakt om te dienen als topstuk op de tentoonstelling 'Afrikaanse bedienden' én om een hiaat in de collectie op te vullen.

De overige stukken werden verworven op veilingen of werden aangeboden door particulieren. Deze aankopen behoren tot de B- en C- categorie.

Vernieuwd collectieprofiel

Een nieuw museaal profiel heeft ook consequenties voor het verzamelbeleid van het museum. Vanaf 2020 zullen in het verzamelbeleid de vier nieuwe, inhoudelijke thema's een belangrijk uitgangspunt vormen.

Voor al deze thema's geldt in meer of mindere mate dat er in de collectie hiaten zijn die dienen te worden aangevuld.

- Binnenhof: hoewel het HHM beschikt over vele bijzondere en kwalitatief hoogstaande schilderijen van het Binnenhof (van de 16de eeuw tot heden), ontbreekt het nog aan objecten die het dagelijkse reilen en zeilen van de politiek op het Binnenhof laten zien. Te denken valt aan gebruiksvoorwerpen en meubilair.
- Zand en veen: het HHM bezit vele objecten die zowel de rijke bovenlaag als de minder gefortuneerde inwoners van Den Haag illustreren. Er zijn echter nauwelijks objecten die direct het contrast tussen zand en veen in zich dragen. Ook ontbreekt het aan persoonlijke verhalen over dit thema. Dat laatste is niet onbelangrijk, want 'zand en veen' gaat over een geleefde werkelijkheid die lastig met traditionele objecten is uit te beelden.
Onder het thema 'zand en veen' vallen ook de thema's migratie en diversiteit. De geschiedenis en het erfgoed van verschillende Haagse niet-Westerse bevolkingsgroepen zijn in de collectie nog zwaar ondervertegenwoordigd. Een belangrijk hiaat voor een stadsmuseum dat 'kleurrijk' wil zijn en nastreeft een afspiegeling te zijn van de huidige diverse stedelijke samenleving. Hoewel ook bij dit thema een grote rol is weggelegd voor het verzamelen van persoonlijke verhalen, ziet het museum het ook als een belangrijke taak om fysieke objecten te verzamelen die de diversiteit van Den Haag laten zien.
- Hofstad: bij dit thema ontbreken goede portretten van koning Willem III, Wilhelmina, Juliana en Beatrix. Ook zijn er nauwelijks voorwerpen die het vorstelijk vertoon van de Oranjes illustreren. Het ontbreekt in dit thema aan echte topstukken.
- Vrede en Recht: op dit thema is in het verleden nauwelijks verzameld. Aanvulling van dit thema zal plaatsvinden in nauw overleg met de Carnegie-Stichting, die zelf een grote collectie op dit gebied bezit, evenals een eigen museum.

Inventarisatie

Bovenstaande is een vluchtige analyse van de hiaten in onze collectie. Er zal daarom in 2020 eerst een grondige inventarisatie van de sterktes en zwaktes van de collectie op het gebied van deze vier thema's worden gemaakt. Op basis daarvan zal vervolgens een actief verzamelbeleid worden geformuleerd en gevoerd. In het nieuwe verzamelbeleid zal samenwerking worden gezocht met verschillende instellingen die relevant zijn op het gebied van de vier inhoudelijke thema's. Voor het thema Binnenhof zal samenwerking worden gezocht met de Universiteit Leiden, waar een groot onderzoeksproject wordt opgezet naar verschillende aspecten van het Binnenhof (waaronder 'materiële cultuur'). Ook zal contact worden gezocht met de 'bewoners' van het Binnenhof (waaronder de Eerste en Tweede Kamer) – te verwachten is dat bij de aanstaande renovatie van het gebouwencomplex interessante objecten vrij zullen komen, hetzij als mogelijke aanwinsten hetzij als langdurige bruiklenen.

Voor de andere thema's zullen wij samenwerken met de Carnegie-Stichting (Vrede en Recht) en de Koninklijke Verzamelingen (Hofstad).

Migratie en diversiteit

Voor de onderwerpen migratie en diversiteit zal ook een actief verzamelbeleid worden ontwikkeld. Haags erfgoed dat in relatie staat tot migratie komt slechts zelden op 'traditionele' wijze (via veilingen of schenkingen) in het zicht van het museum. Het is dan ook noodzakelijk om actief op zoek te gaan en in gesprek te gaan met vertegenwoordigers van bevolkingsgroepen met een migratieachtergrond. Het door het museum gecoördineerde Netwerk Erfgoed Haagse Migranten is daartoe bij uitstek een geschikt platform. Omdat deze wijze van verzamelen bijzonder tijds- en arbeidsintensief is, is het noodzakelijk om selectief te werk te gaan. Typische Haagse migrantengroepen zijn van Indische, Surinaams-Hindostaanse en Chinese komaf. Nergens zijn zij in zulke grote getale woonachtig als in Den Haag. Het HHM richt zich daarom de komende periode op deze drie groepen.

Voor alle kernthema's geldt, afhankelijk van het type hiaat, dat behalve traditionele wijzen van verzamelen (aankopen op veilingen en via kunsthandels, schenkingen) ook nadrukkelijk gekeken wordt naar nieuwe vormen van verzamelen, zoals het verzamelen van verhalen of het in opdracht laten vervaardigen van foto's of andere kunstwerken (zie paragraaf 3.2 'Anders verzamelen').

3.2 Anders verzamelen

Het HHM wil een 'prikkelend', 'trots' en 'meerstemmig' stadsmuseum zijn dat het verleden vanuit het heden benadert. Daar horen ook andere manieren van verzamelen en andere objecten bij dan het geval is bij alleen 'traditioneel' verzamelen. Wij volgen twee lijnen:

Kunst in opdracht

Binnen het verzamelbeleid zal een belangrijkere rol weggelegd zijn voor het in opdracht laten maken van kunstwerken en foto's. Hoe staat het vandaag de dag met de tegenstelling tussen zand en veen in de stad? Welke impact heeft migratie gehad op de stad? Wat maakt iemand tot een Hagenaar of Hagenees? Deze en andere belangrijke thema's laten zich niet eenvoudig illustreren aan de hand van 'traditionele' objecten. Een kunstwerk, video-installatie of fotoserie kan dat wél. Het museum heeft de afgelopen jaren al enige ervaring opgedaan met deze manier van verzamelen. In 2015 maakten bijvoorbeeld Geert van Kesteren en Conny Luhulima het foto- en videoproject 'Stad van Aankomst: een gedetailleerde momentopname van migratie en Den Haag anno nu. Het HHM zal deze wijze van verzamelen structureler gaan inzetten en zal in de periode 2021-2024 twee opdrachten geven. De eerder genoemde kernthema's (en dan vooral de hiaten in de collectie) zullen daarbij leidend zijn.

De Verhalencollectie: in samenwerking met de stad

Een andere belangrijke vorm van anders verzamelen is het uitbreiden van de Verhalencollectie van het museum. Al sinds 2007 richten we ons op stadsgenoten die willen bijdragen aan het verzamelen, bewaren en presenteren van (hun) Haags erfgoed. De resultaten hiervan geven een aanvullende en vaak persoonlijke betekenis aan de (recente) geschiedenis die net even anders is dan de blik van de historicus

Onder begeleiding van schrijvers en historici schrijven deelnemers hun persoonlijke herinneringen over een specifiek onderwerp op. Vervolgens wordt die met gebruik van nieuwe media omgetoverd tot een kort, digitaal verhaal: de Digitale. Dat is een kort filmpje gemaakt van foto's en ingesproken door de verteller zelf. Het intensieve traject wordt gecoördineerd door Bibliotheek Den Haag. De groepen zijn klein en de deelnemers worden één-op-één begeleid door bevoegen vrijwilligers. De afgelopen

jaren zijn er al veel onderwerpen voorbij gekomen, zoals de Haagse huishoudschool, Haags-Indische erfgoed, het bombardement op het Bezuidenhout maar ook de Golden Earring. Alle Digitales staan op de website www.haagseherinneringen.nl en zijn regelmatig te zien in tentoonstellingen van het museum. Jaarlijks vindt er in de bibliotheek in het najaar een feestelijk symposium plaats voor (potentiële) deelnemers.

Meer aandacht voor de Verhalencollectie

In de komende jaren willen we de Verhalencollectie naar een hoger niveau brengen. Dat willen we op de volgende wijze gaan doen:

- het beter borgen van de Verhalencollectie. Daartoe zullen de 1.600 verhalen die zijn 'opgehaald' in het MijnDenHaag* project door de afdeling Collectie worden geregistreerd, afhankelijk van mogelijkheden om hier vrijwilligers of stagiaires van de Reinwardt Academie voor in te zetten.
- het beter ontsluiten van de Verhalencollectie. Hoewel deze collectie digitaal goed ontsloten is, komen de verhalen in tijdelijke tentoonstellingen niet altijd goed tot hun recht. De formats van de participatieprojecten vormen hier vaak een belemmering. We gaan daarom experimenteren met nieuwe vormen, zoals het professioneel laten vastleggen van verhalen in video-interviews. Op deze wijze kunnen de verhalen een tweede leven krijgen in ons collectie-, educatie- en publieksbeleid.
- het gericht verzamelen van verhalen. De vier thema's uit ons nieuwe museale profiel vormen voortaan de belangrijkste leidraad. Denk bijvoorbeeld aan verhalen van oud-medewerkers aan het Hof of de Tweede Kamer voor de thema's Hofstad en Binnenhof.

Het toenemende belang van de Verhalencollectie roept de vraag op of de verhalen de officiële status van collectie moeten krijgen – iets wat op dit moment nog niet het geval is. Die vraag is op dit moment nog niet te beantwoorden. De consequenties van een officiële collectiestatus zijn namelijk nog niet goed te overzien. Telt een verhaal als een object? Wat verzamel je eigenlijk: het verhaal zelf of de fysieke drager van het verhaal (bijvoorbeeld een handgeschreven papier of een geluidsopname)? Welke verhalen neem je op in je collectie en welke niet? En kan een persoonlijk verhaal het bezit zijn van een museum? De komende periode zal het HHM onderzoek doen naar deze vragen en in een projectgroep samenwerking

zoeken met stadsmusea die met dezelfde vragen worden geconfronteerd, in het bijzonder het Amsterdam Museum en Museum Rotterdam. Ook zal de expertise van de Reinwardt Academie en het Erfgoedhuis Zuid-Holland worden ingeschakeld. Concreet zal het HHM in 2024 een symposium organiseren waarin de omgang met de resultaten van participatieprojecten centraal staat. Doel is om in 2024 een beslissing te nemen over de status van de Verhalencollectie.

3.3 Selecteren en ontzamen

In het verleden is gebleken dat het beleid ten aanzien van het verzamelen door de tijd kan wijzigen. Zo zijn er objecten in de collectie die niet meer passen in het huidige collectieprofiel. Hieronder vallen bijvoorbeeld schilderijen of andere objecten die zijn meegekomen als onderdeel van een schenking. Weinig bruikbaar zijn bijvoorbeeld portretten waarvan de maker noch de afgebeelde bekend zijn (en die ook via onderzoek niet meer te achterhalen zijn) of waarvan inmiddels bekend is dat de afgebeelde persoon niets met Den Haag te maken had. Het is op een gegeven moment niet meer verantwoord voor dit soort objecten (kostbare) depotruimte beschikbaar te blijven houden. Dan is het moment aangebroken om het object in overleg met de schenkers en na toestemming van de gemeente over te dragen en het een onderkomen elders te geven.

De komende jaren wordt stapsgewijs een inventarisatie gemaakt van objecten die niet meer in de collectie passen, bijvoorbeeld omdat ze geen relatie hebben met de Haagse historie of omdat ze onherstelbaar beschadigd zijn. Onze inschatting is dat het om enkele tientallen voorwerpen gaat. Ontzamen is echter erg arbeidsintensief en kan niet gebeuren binnen de bestaande formatie. Voorsnog wordt hier geen prioriteit aan gegeven. Zodra we daadwerkelijk kunnen overgaan tot ontzamen, wordt eerst bekeken of de betreffende objecten bij andere musea kunnen worden ondergebracht, al dan niet als langdurig bruikleen of door overdracht. Bij het ontzamen zal de LAMO (Leidraad afstoten museale objecten) van het ICN, thans RCE, worden gehanteerd.

4. Behoud en beheer

4.1 Preventieve conservering

4.1.1 Depotruimten

In 2015 verhuisde onze depotverhuurder Hizkia van Kralingen naar een nieuw, groter pand in het Forepark, ingericht voor kunstopslag, collectiecentrum en voor transporten. De collectie is naar deze locatie overgebracht en in een nieuw ingericht depot geplaatst. Er zijn nieuwe verrijdbare schilderijenrekken, stellingen en kasten aangeschaft om het depot op ideale wijze te kunnen inrichten. In tegenstelling tot voorheen is de collectie nu bij elkaar ondergebracht in één ruimte. De depotruimte voldoet aan alle museale eisen voor opslag, is zeer geschikt voor de opslag van de omvang en aard van de collectie en voor de komende periode groot genoeg voor een 'normale' groei. De met andere musea gedeelde depotruimte leidt tot rechtstreeks contact en samenwerking met andere musea in collectiebeheer, transport en verpakking, dankzij kunsttransporteurs in huis.

Klimaatomstandigheden, pestmanagement en beveiliging in het depot

Het depot is geklimatiseerd. In de genoemde opslagruimten heerst een optimaal binnenklimaat voor de opslag van museale collecties. De temperatuur wordt tussen de 18 en 22 graden gehouden en de RV tussen 45 en 55%. Dit klimaat is geschikt voor alle materialen waaruit de verschillende deelcollecties van het HHM bestaan. Het verloop van wisselingen in temperatuur en relatieve vochtigheid wordt door de

depotmanager van Hizkia van Kralingen gemonitord. Indien de klimaatgegevens sterk afwijken van de gewenste stabiliteit en buiten de gestelde marges treden, of wanneer er sprake is van storingen in de apparatuur, dan wordt hierover contact opgenomen met de afdeling Collectie van het museum. De depotruimte heeft geen ramen, zodat de objecten afgeschermd zijn van daglicht. De ruimten worden verlicht door TL-buizen die alleen branden als er in het depot gewerkt wordt.

De IPM (geïntegreerde ongedierte beheersing en –bestrijding) in de depotruimten geschiedt door de firma PCS (Pest Control Services) Europe BV via de firma Hizkia van Kralingen. Op strategische plekken in de depotruimten zijn diverse soorten plakvallen geplaatst, om de mogelijke aanwezigheid op insecten en ongedierte in het depot te onderzoeken. Dit bedrijf voert hier ook regelmatig controles op uit.

Het depot is alleen toegankelijk voor medewerkers van Hizkia van Kralingen en medewerkers van het museum. Bezoekers is het niet toegestaan het depot te betreden zonder begeleiding van een medewerker van het museum. De depotruimten worden na het verlaten consequent afgesloten en zijn beveiligd met een alarm dat in werking wordt gesteld wanneer er binnen niemand aan het werk is.

Bewaarmethoden en handling

De schilderijencollectie wordt hangend bewaard aan speciaal hiervoor bestemde, verrijdbare metalen rekken. Werken uit de verschillende categorieën hangen zo veel mogelijk bij elkaar (stadsgezichten, portretten, schutters- en historiestukken en panorama's van Den Haag). De schilderijen hangen met in de lijst gemonteerde ogen aan losse haken die aan de rekken gehangen worden.

Overige collectieonderdelen zoals klein industrieel erfgoed, reclame- en verpakkingsmateriaal, wapens, Oranjalia en miniaturen worden per categorie grotendeels in open metalen stellingkasten bewaard. Een aantal van de stellingschappen zijn voorzien van vellen ibicel, wat de objecten beschermt tegen eventuele trillingen en wat het bekrassen van de materiaaloppervlakten tegengaat.

De collecties tekeningen en prenten, poppenhuisinventarissen, poppen en enkele textilia worden voor een deel in zuurarme, afsluitbare en klimaatbufferende museumdozen bewaard en waar nodig omwikkeld met, of onderling gescheiden door zijdevloeipapier. De dozen worden gestapeld bewaard op de metalen stellingschappen. De collecties penningen en munten liggen in kartonnen doosjes in metalen ladekastjes. In aparte, met deuren afsluitbare, metalen kasten worden het fragiele glas- en keramiekwerk en het edel metaalwerk bewaard, evenals de verzameling kwetsbare miniatuurportretten. De planken in deze kasten zijn allemaal voorzien van ibicel. De meubels staan in schappen van metalen, deels open rolkasten.

De foto-afdrukken (van Meijer, Dommissie, Gispen en Tinne) en de dia's en glasnegatieven (Berssenbrugge en Tinne) worden bewaard in speciale dozen.

4.1.2 klimaatomstandigheden museumgebouw (expositieruimten)

In het museumgebouw bevinden zich acht tentoonstellingszalen, en ook de kapverdieping wordt als expositieruimte gebruikt. Al deze ruimten worden geklimatiseerd via een centrale installatie op het dak.

De benodigde beluchtingsbuizen zijn weggewerkt achter de voorzetwanden van de tentoonstellingsruimten. Via openingen in de plint wordt verse lucht in de zalen gebracht.

De luchtvochtigheid en de temperatuur wordt in de zalen (onzichtbaar) gemeten en doorgegeven naar het centrale meetpunt. De resultaten kunnen zowel in het museum als bij de firma Homij, die de installatie onderhoudt, worden afgelezen. Na metingen de afgelopen jaren is gebleken dat de klimaatinstallatie eigenlijk niet toereikend is en dat deze niet verder te optimaliseren is. Een vervanging van de klimaatinstallaties is dan ook te zijner tijd noodzakelijk en zal worden gekoppeld aan de komende verbouwing.

Aparte aandacht verdienen de hoge ramen in de zalen. Speciale, op het glas aangebrachte folie neemt veel van de schadelijke UV-straling weg. Daarnaast zijn achter de ramen screens opgehangen ter demping van het licht. Bovendien kunnen op de bel-etage de binnenblinden worden gesloten, waardoor daglicht volledig wordt buitengesloten. Deze luiken vormen 's nachts een goede extra beveiliging.

In alle zalen zijn houten voorzetwanden geplaatst, waaraan de schilderijen en objecten via haken en ogen kunnen worden bevestigd. Kleinere schilderijen worden via technische ingrepen geborgd, zodat ze niet van de muur genomen kunnen worden.

De gebruikte vitrines in het museum zijn deels aluminium standaardvitrines en deels vitrines die speciaal voor het museum zijn gebouwd uit (speciaal geconditioneerd) hout en gelijmd glas (verzorgd door de firma Glascom) en voldoen daarmee aan hoge museale eisen.

De verlichting van de museumobjecten geschiedt via halogeen en led spots, opgehangen aan een spanningrail. De halogeen spots worden geleidelijk vervangen door ledverlichting. De bovenetage wordt inmiddels geheel door ledspots verlicht. Steeds wordt ervoor gezorgd dat de hoeveelheid lux op een aanvaardbaar niveau wordt gehouden, zodat de objecten er niet onder kunnen lijden. Met hand-luxmeters worden per geval de lichtwaarden opgemeten. Het museumgebouw beschikt over een geklimatiseerd transitodepot waarin objecten tijdelijk geplaatst kunnen worden, bijv. bij wisseling van tentoonstellingen en bij

bruikleenverkeer. Recentelijk zijn speciale karren aangeschaft voor verbetering en veiliger museaal transport binnen het gebouw, en uitvoering van conserveringswerkzaamheden op zaal.

Pestmanagement

In het museumgebouw geschiedt het monitoren van ongedierte en vervuiling en de uitvoering van maatregelen sinds 2014 door de firma Helicon.

4.2 Actieve conservering en restauratie

4.2.1 Restauraties

Conserverings- en restauratiebehandelingen worden voornamelijk uitgevoerd wanneer dat nodig is om een voorwerp te kunnen exposeren. Dit gebeurt voor eigen tentoonstellingen en bij uitgaande bruiklenen als de restauratiekosten met de bruikleenemer gedeeld kunnen worden.

In de periode 2015-2019 zijn restauraties uitgevoerd aan – vooral- schilderijen uit de collectie. Vanwege de hoge kosten van restauraties beperken wij ons in de periode 2021-2024 sowieso alleen tot het restaureren van werken die binnen de vier thema's van onze museale vernieuwing passen of voor tijdelijke tentoonstellingen nodig zijn.

De volgende werken zijn in de periode 2015-2019 gerestaureerd:

- Het Huis Onderduyn (of Nieuw Soetenburgh) in Scheveningen door Johannes le Fever uit 1710-1720
- Gezicht op Scheveningen door Salomon Vermeer uit 1872
- Portret Lion Israël Enthoven door M. Galich
- De officieren van het Oranje Vendel verlaten het stadhuis aan de Groenmarkt door Jan van Ravesteyn uit 1616
- Het vertrek van koningin Henrietta Maria van Engeland van het Scheveningse strand door Sybrand van Beest uit 1643
- Vissersvloot op volle zee door Hendrik Willem Mesdag
- Familieportret Guillaume Sweerts door Salomon Mesdach
- De buitenplaats Rustenburg door Joseph Bles uit ca. 1850
- Voor de poort van het Burgerweeshuis en de Fundatie van Renswoude door J.A.B. Stroebeel
- Trekkende muzikanten door Adriaan van de Venne uit ca. 1635
- Het Binnenhof tijdens de Haagse kermis door Hendrik Pothoven uit 1781
- Portret graaf Floris V van Holland, ca. 1600

- Het familieportret Quarles door Gerard Hoet I uit ca. 1725
- Twee portretten van Johan van Oldenbarnevelt
- Portret van een gestorven kindje door Anthony van Ravesteyn
- Zakboekje Johan de Witt
- Dwael (soort handdoek met familiewapen van Johan van Oldenbarnevelt)

4.2.2 Survey

Op het programma staan:

- Meerjarenplan opstellen voor de verwijdering van de *facings* op schilderijen, aangebracht ter consolidering van verf tijdens transport naar het nieuwe depot. Dit betreft 75 schilderijen
- Conditierapportage 36 gravenportretten laten opstellen (in bruikleen Eerste Kamer) en restauratie-meerjarenplan uitzetten
- De restauratie van historische objecten ten behoeve van komende tentoonstellingen (waaronder in de Gevangenpoort nieuwe vaste opstelling)
- Conditierapportage van de objecten in langdurig bruikleen

4.3 Veiligheidszorg

4.3.1 Calamiteitenplan

Het museum participeert in het Haags Preventie Netwerk (HPN); een samenwerkingsverband waarvoor conservatoren, collectiebeheerders en veiligheidscoördinatoren van in principe alle Haagse musea en erfgoedinstellingen zijn uitgenodigd. In gezamenlijkheid wordt gewerkt aan een beheers-, behouds- en veiligheidsbeleid. In de periode 2016-2018 was het HHM voorzitter van het HPN. Het Convenant-HPN is vernieuwd, er is een HPN-app ontwikkeld en een vernieuwde website gerealiseerd. Het HHM is gecertificeerd als opleidingsplek voor beveiligers.

Het calamiteiten- en ontruimingsplan van het HHM is in 2017 geactualiseerd, waarin aanbevelingen van de brandweer zijn opgenomen. In hetzelfde jaar deed het HHM op locatie Fire Control een CHV/BHV (Collectiehulpverlening/ Bedrijfshulpverlening) oefening samen met het Mauritshuis, evenals een gezamenlijke CHV oefening, waarbij kunst naar elkaars museum werd overgebracht in geval van een calamiteit. In 2018 tekenden het Mauritshuis en het HHM een intentieverklaring om bij een calamiteit elkaars opvang te zijn voor ontruimde kunst.

Doel voor de komende periode:

- CHV samenwerking uitbreiden met meer instellingen (buiten onze eigen intentieverklaring met het Mauritshuis)

Het risicobeheer in het museumgebouw is in 2017 voor het laatst in opdracht van de Gemeente Den Haag geïnspecteerd door museumconsulenten van het Erfgoedhuis Zuid-Holland. Hun inspectie betrof o.a. het calamiteitenplan; de beveiliging tegen water en brand; inbraakbeveiliging; objectbeveiliging tegen diefstal en vandalisme; procedures; de verantwoordelijkheden en instructie van personeel bij oefeningen en controle van apparatuur en ruimten. De verbeterpunten die werden genoemd, zijn (deels) opgepakt; zoals instructies voor personeel over veiligheidszorg, aanvullen huisregels ter voorkoming van interne diefstal. Ook het bewaren van alle bedrijfs-noodzakelijke informatie, waaronder collectie informatie is verbeterd; en wordt dagelijks gekopieerd naar een externe server die in een beveiligde omgeving staat. Daar blijft het een maand staan totdat het weer overschreven wordt door een nieuwe kopie. Ook wordt er een wekelijkse snapshot gemaakt van de server in huis om kleine foutjes (verwijderen van bestanden) snel op te kunnen lossen.

In geval van calamiteiten in het externe depot wordt gebruik gemaakt van het calamiteitenplan van de firma Hizkia van Kralingen. Er is met het bedrijf afgesproken dat dit de eerste hulpopvang van de collectie doet.

Voor de overige verbeterpunten wordt begin 2020 een prioriteitenplan opgesteld.

4.3.2 Ethische code

Sinds 2011 ontvangen alle nieuwe medewerkers en vrijwilligers standaard een exemplaar van de Ethische Code en zij tekenen voor het naleven van deze code zodra zij starten met hun werkzaamheden. Voor de medewerkers en vrijwilligers die vóór 2011 in dienst zijn gekomen is dit met terugwerkende kracht gebeurd.

5. Collectieregistratie en-documentatie

5.1 Registratie

5.1.1 Automatisering

Voor de collectieregistratie maakt het museum gebruik van het geautomatiseerde registratiesysteem Adlib, met als basis de oude basisregistratiekaarten en inventarisboeken. De huidige registratiegraad van de collectie is rond de 90%. Een overzicht van de registratiegraad per deelcollectie is toegevoegd in bijlage 7.1.

Omdat het museum met een verouderde versie van collectieregistratiesysteem ADLIB werkte, die uiteindelijk niet meer werd ondersteund door ADLIB/Axiell, is in 2019 een ADLIB-migratie doorgevoerd. De nieuwe versie ADLIB (Museum 4.5.2) is uitgebreider en gebruikersvriendelijker. Voorbereidend werden meer dan 6.500 datasets opgeschoond, na de conversie werd een uitgebreide controle gedaan en door middel van steekproeven fouten en problemen geïdentificeerd en opgelost.

De aanbevelingen van het Erfgoedhuis naar aanleiding van de inspectie in 2017 over registratie en automatisering zijn ondanks de krappe personele bezetting op de afdeling zoveel mogelijk opgevolgd. Nieuwe objecten worden voorzien van documentaire afbeeldingen en een beschrijving van het materiaal. Verder is onderzocht of niet in ADLIB beschreven deelcollecties en objecten (voornamelijk dia's en foto's met stadsbeelden van Den Haag) bij de collectie horen of kunnen worden afgestoten. Daarbij is duidelijk geworden dat het voornamelijk om stadsgezichten uit de 20ste eeuw gaat die vanuit inhoudelijk standpunt onmisbaar zijn voor de collectie en dus geregistreerd moeten worden.

Toevoeging dd 31 augustus 2022: In 2022 is besloten om het collectieregistratiesysteem Axiell niet meer uitsluitend voor collectieonderdelen te gebruiken, maar ook voor rekwisieten en voor bijdragen aan het participatieve project MijnDenHaag*. Die laatste categorie vormt een belangrijk onderdeel van onze Verhalencollectie (zie p. 10-12). Om een duidelijk onderscheid te maken tussen collectie en niet-collectie krijgen de rekwisieten en MijnDenHaag*-bijdragen afwijkende inventarisnummers die beginnen met respectievelijk de letters r (voor rekwisiet) en v (voor verhaal). De inventarisnummers zijn als volgt opgebouwd: letter-HHM-cijfer, bv. V-HHM-0001.

Collectieregistratie

Belangrijkste doel in 2021-2024 is de achterstanden in de collectieregistratie en archivering inlopen:

- De nog te registreren objecten voorzien van fysiek inventarisnummer, basisregistratie in Adlib en volgens de normen objecten identificeerbaar maken door actuele verblijfplaats, juridische status en herkomst. Dit betreft vooralsnog: recente aanwinsten, niet volledig beschreven deelcollecties zoals miniaturen van Lita de Ranitz, munten, tekeningen van Jan Boon, tekeningen Tiny Büller, getekende portretten door kunstenaarsduo Marcello & Els, schilderijen door B.C. van Ettinger, foto's van Marianne Dommissie, Wim Berssenbrugge, Piet Gispen, Jacques Meijer en objecten van George Maduro, drogisterij Nettesheim, ZHB-muziekkorps en Bronovo.
Doel: geschatte achterstand van 2.000 niet-geregistreerde of niet-volledig geregistreerde objecten terug brengen tot 1.000.
- Standplaatscontrole van de collectie uitvoeren.

- Onduidelijkheden in overdracht Gemeentemuseum – Haags Historisch Museum oplossen en de documentatie en het bestaande archief hiervan op orde brengen.

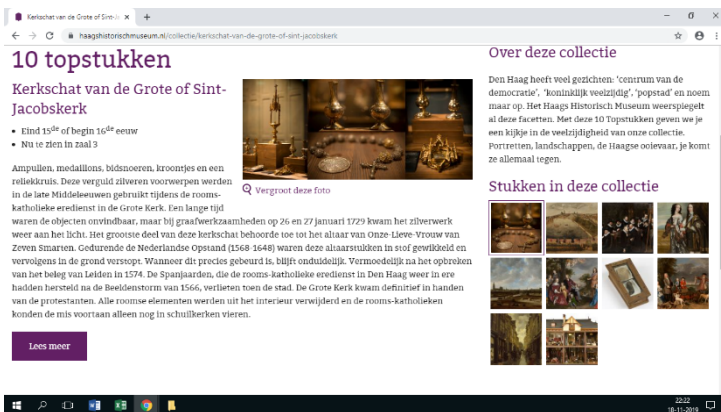
5.1.2 Digitalisering

Naast documentaire registratiefotografie is het museum vanaf 2009 begonnen om de collectie hoogwaardig te digitaliseren voor presentatie op internet, publicaties en PR- & educatief materiaal. Topstukken zijn tot in de kleinste details op hoge resolutie vastgelegd door de firma Reprorok. In 2018 zijn in een proefproject 200 objecten uit de collectie van de Haagse ontdekkingsreiziger Alexine Tinne geregistreerd, beschreven en gedigitaliseerd.

Begin 2020 wordt een plan inclusief begroting opgesteld om deze 200 objecten voor een breed publiek digitaal toegankelijk te maken. Daarbij moet naar verschillende mogelijkheden gekeken worden om de deelcollectie of via de website van het museum of via een eigen online-omgeving te ontsluiten. Wij beschouwen dit als een proefproject om te kijken in hoeverre belangrijke deelcollecties op een prikkelende manier toegankelijk gemaakt kunnen worden. Het bestaande digitaliseringsplan uit 2015 zal worden geactualiseerd in 2021-2022.

5.1.3 Digitaliseringsgraad en gebruik van collectie online

De digitaliseringsgraad van de collectie ligt in totaal rond de 20%. Dit komt overeen met afbeeldingen van circa 1.600 objecten uit de geregistreerde collectie. Een deel ervan is van hoge kwaliteit en geschikt voor online gebruik of publicatie, de rest is bestemd voor intern en documentair gebruik.

Van de 1600 gedigitaliseerde objecten, zijn er 200 online toegankelijk op de website www.haagshistorischmuseum.nl (alle objecten uit de kerncollectie en nieuwe aanwinsten). Daarmee is in 2019 3% van de collectie online ontsloten. In tegenstelling tot de meeste museale collectiewebsites, die doorgaans alleen basisgegevens en afbeeldingen van objecten beschikbaar stellen, gaat het hierbij om uitgebreide inhoudelijke beschrijvingen en verdiepende

contextuele informatie.

In de analyse van het gebruik van de website van de afgelopen twee jaar (2018 en 2019) staat de collectie na de homepage, tentoonstellingen en toegangsinformatie op plek 4 van de Top 10 van bezochte pagina's. Daarmee is de collectie een van de meest geraadpleegde onderdelen van het museum online. Hoewel het geen doorzoekbare collectie betreft wordt hij toch veel bekeken.

Vanaf 2021 zijn de vier nieuwe kernthema's de onderliggende criteria voor het digitaliseren en ontsluiten van museumobjecten uit de collectie op de eigen website. Voorwaarde is hierbij de beschikbaarheid van geld voor het inhuren van een projectmedewerker en een fotograaf. Deze kosten zullen in de projectbudgetten worden meebegroet.

5.2 Documentatie

5.2.1 Collectiedocumentatie: archief

Binnen de organisatie is een rijk documentatiearchief aanwezig met betrekking tot de collectie. Het betreft documentatie over restauratie- en conserveringsbehandelingen in het (recente) verleden en over tentoonstellingen georganiseerd in het museum. De tentoonstellingsdocumentatie werd tot 2005 per jaar en per tentoonstelling uitgebreid bijgehouden met krantenknipsels, beeldmateriaal en

tentoonstellingsteksten, bedoeld als naslag voor geïnteresseerden van binnen en buiten het museum. Omdat er echter veel tijd mee gepaard ging en doordat raadpleging van alle informatie beperkt bleek te zijn, is deze uitvoerige vorm van documenteren opgeheven. Naast deze collectiedocumentatie beschikt het museum over een archief waarin alle officiële stukken met betrekking tot de collectie worden bewaard.

5.2.2 Collectiedocumentatie: publicaties

Sinds de opening van het museum (1986) hebben de conservatoren veel tijd besteed aan tijdelijke tentoonstellingen. Bij deze tentoonstellingen zijn tal van publicaties verschenen. Deze hebben grote waarde voor de geschiedbeoefening van Den Haag, maar helaas minder voor de beschrijving van de eigen collectie. Bij de tijdelijke tentoonstellingen werd namelijk veel gebruik gemaakt van bruiklenen van andere musea. Er liggen nog honderden voorwerpen in het depot te wachten op hun 'ontdekking' en op het wereldkundig maken van hun historische informatie.

De publicatie die overal met kop en schouders bovenuit steekt is de door Charles Dumas (met medewerking van Jim van der Meer Mohr) geschreven catalogus *Haagse stadsgezichten 1550-1800*. Topografische schilderijen van het Haags Historisch Museum (Zwolle/Den Haag 1991). Met deze 750 pagina's tellende catalogus zijn de stadsgezichten vóór 1800 uitputtend gedocumenteerd en beschreven.

Daarnaast verschenen publicaties over verschillende collectieonderdelen, enkele door het museum zelf, anderen in samenwerking met andere instellingen of door gastauteurs. Zie bijlage 8.2.

Er wordt gewerkt aan een catalogus van *Haagse stadsgezichten 1800-2000*, als vervolg op de catalogus *Haagse stadsgezichten 1550-1800*.

Sinds enkele jaren verschijnt in het Jaarboek *Die Haghe* van de Geschiedkundige vereniging Die Haghe-vrienden van het Haags Historisch Museum (1.100 leden) jaarlijks een rubriek over het Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort. Hierin wordt ook nieuws over de collectie opgenomen.

Vanwege onderbezetting op de afdeling Collecties en de beperkte financiële middelen blijft het werken aan catalogi voorlopig beperkt.

6. Gebruik van de collectie

6.1 Presentatie

Het meest in het oog vallende onderdeel van de collectie is dat wat is te zien in het museumgebouw en op diverse locaties waar objecten in langdurig bruikleen zijn gegeven. Begin 2012 opende het museum een nieuwe semipermanente opstelling over de geschiedenis van Den Haag op de bel-etage van het museumgebouw. In 2013 werd de Schutterszaal heringericht. In 2014 werd een Tweede Wereldoorlog zaal geopend en tot slot is de topetage gewijd aan de naoorlogse geschiedenis van Den Haag.

Sinds mei 2019 maakt het HHM officieel deel uit van het landelijk Canonnetwerk. Dit netwerk van Nederlandse musea en erfgoedinstellingen vertellen samen de vijftig 'vensters' van de Canon van Nederland. Ze zetten hun iconische topstukken in de schijnwerpers en organiseren bijzondere activiteiten. In het museum zijn de tong en vinger van de gebroeders De Witt en de collectie rondom George Maduro de eerste topstukken die op deze manier aan het publiek worden gepresenteerd. Vanaf 2020-2021 wordt de vaste opstelling vernieuwd. Veel ruimte zal hierin worden gereserveerd voor de geschiedenis van het Binnenhof, aanhakend bij de op handen zijnde omvangrijke renovatie van dit complex.

Een deel van de collectie berust in het depot. Daar is de collectie te raadplegen voor onderzoekers. Door middel van de collectiedigitalisatie worden deze stukken in toenemende aantallen op internet voor het publiek zichtbaar en toegankelijk. De website van het museum zal daarbij worden uitgebreid met een online collectiedatabase en diverse interactieve mogelijkheden voor het publiek om meer kennis te

verwerven over de voorwerpen.

Concreet zal in 2020 de deelcollectie Alexine Tinne (200 objecten) via de website van het HHM worden gepresenteerd. In 2024 zal een selectie (en digitalisering) van 100 objecten- passend bij de vier nieuwe kernthema's van het museum- gereed zijn.

6.2 Educatie

Het museum hecht grote waarde aan de verbinding tussen collectie, presentatie en educatie en zorgt daartoe voor permanente educatie op zaal, door het hele museum heen, met behulp van interactieve middelen en zogenaamde kindersporen. Op www.haagseschoolplaten.nl staan acht digitale schoolplaten die kunnen worden gebruikt om leerlingen voor te bereiden op een bezoek aan het museum en het lopen of fietsen van routes door de stad. Nieuw onderzoek dat voor tentoonstellingen wordt gedaan wordt op deze website verwerkt in leerlingen- en docentmateriaal zodat dit up-to-date en actueel blijft. In speciale (onderwijs)dossiers bewaren we het onderzoek dat tijdens een tentoonstelling is verricht, als archief voor onderwijsdoeleinden.

6.3 Onderzoek

Voor een museum van onze omvang is het doen van onderzoek beperkt mogelijk. Wij proberen dit altijd in samenwerking met anderen te doen.

Er is onderzoek verricht aan de uitzonderlijke topstukken 'Tong en Vinger van Johan en Cornelis de Witt' door het Nederlands Forensisch Instituut. Uit dit onderzoek bleek onder andere dat wat eeuwenlang is aangezien voor een teen in werkelijkheid een vinger is. Het onderzoek kreeg in 2019 een vervolg en wordt in 2020 wereldkundig gemaakt in het door het Rijksmuseum gemaakte tv-programma 'Historisch bewijs'.

Het museum heeft ook deelgenomen aan het onderzoek 'Herkomst helder', over geroofd Joods kunstbezit tijdens de Tweede Wereldoorlog. Eerst zijn alle schilderijen onderzocht en in 2019 werd het onderzoek naar de tekeningen afgerond. Er is bij het onderzoek 1 tekening aangetroffen waarbij de herkomst niet getraceerd kon worden.

In de komende jaren wordt alleen (collectie)onderzoek gedaan als het past binnen de vier thema's of ten behoeve van tentoonstellingen. Zoals onderzoek naar de collectie Tinne, die bestaat uit brieven, documenten, kleding, foto's en schetsboeken van de Haagse ontdekkingsreizigerster en fotonionier Alexine Tinne (1835-1869) en in 2013 door haar Engelse nazaten werd geschonken aan Den Haag. In 2020 wordt deze collectie (deels) ontsloten, gelijktijdig met een hernieuwde tentoonstelling.

6.4 Bruikleenverkeer

Het museum voert een ruimhartig bruikleenbeleid: voorwerpen uit het depot worden in permanente bruikleen gegeven wanneer zij onder verantwoorde omstandigheden elders getoond kunnen worden. Op dit moment heeft het museum 91 voorwerpen in permanent uitgaand bruikleen bij diverse instellingen.

Musea in binnen- en buitenland vragen geregeld om bruiklenen voor tentoonstellingen, zoals het Museum for Fine Arts in Boston en Kansas, Fondation Custodia (Parijs), Stadsmuseum Gent (Gent), Kunstmuseum (Den Haag), Mauritshuis (Den Haag) en Joods Historisch Museum (Amsterdam).

Bruikleenaanvragen voor tijdelijke tentoonstellingen worden beoordeeld op de volgende vragen:

- Voldoet de instelling die het werk aanvraagt aan de eisen aan veiligheid en klimatologische omstandigheden (wordt beoordeeld door middel van Facility Report)
- Hangt het in de vaste opstelling van het HHM en zo ja, is het vervangbaar?
- Wat is de conditie van het aangevraagde object?

De speciale kosten die samenhangen met het in bruikleen geven, zoals verpakking, begeleiding, transport, en eventueel het vervaardigen van een reproductie, komen voor rekening van de

bruikleennemer. Soms gaat het ook om het doorberekenen van kosten zoals fotografie, het maken van passe-partouts etc. Alle permanente en tijdelijk bruiklenen worden contractueel vastgelegd (zie bijlage 8.4) en zijn digitaal toegankelijk via het archief en het collectieregistratiesysteem ADLIB. Gepland voor de periode 2021 – 2024 is het nalopen van de conditie van alle langdurige uitgaande bruiklenen.

7. Samenvatting van alle acties 2021- 2024

De afdeling collectie is structureel onderbezet geweest de vorige beleidsperiode. Doelstelling is ten eerste om een 1 fte beschikbaar te krijgen om de personele bezetting en de sturing van de afdeling hernieuwde structuur te geven. Deze fte betreft de functie Hoofd Collecties. Aangevuld met gedurende één jaar een vervangende conservator ter overlap van de conservator die met pensioen gaat (zie meerjarenbeleidsplan). (Nb. deze fte's worden gedeeld met Museum de Gevangenpoort, dus zijn niet in geheel beschikbaar voor HHM).

Wij hebben in ons meerjarenbeleidsplan onze nieuwe koers en nieuwe profilering beschreven. Deze koers heeft gevolgen voor het collectiebeleid. Bij de prioritering van alle acties houden wij met twee zaken rekening:

1. De medewerkers van de afdeling Collecties besteden het grootste deel van hun tijd aan het maken van tentoonstellingen.
2. Zodra bekend is welke middelen wij ter beschikking hebben voor de periode 2021-2024 maken wij een projectplan en planning wanneer welke acties worden uitgevoerd.

De acties die wij sowieso uitvoeren in de periode 2021-2024 markeren wij met schuingedrukte tekst.

Wegwerken achterstanden collectiebeheer

- *Opstellen meerjarenplan voor de verwijdering van de facings op schilderijen, aangebracht ter consolidering van verf tijdens transport naar het nieuwe depot. Dit betreft 75 schilderijen.*
- *Opstellen conditierapportage 36 gravenportretten (in bruikleen Eerste Kamer).*
- *Restaureren van historische objecten ten behoeve van komende tentoonstellingen.*
- (Starten) met het maken van conditierapportages van 90 objecten in langdurig bruikleen.
- *Uitbreiden CHV samenwerking met meer instellingen (buiten onze eigen intentieverklaring met het Mauritshuis)*
- Terugbrengen van de geschatte achterstand van 2.000 niet-geregistreerde of niet-volledig geregistreerde objecten tot 1.000.
- Uitvoeren standplaatscontrole van de collectie.
- Oplossen van enkele tientallen onduidelijkheden in de overdracht Gemeentemuseum (inmiddels Kunstmuseum Den Haag) en het Haags Historisch Museum, incl. het op orde brengen van de documentatie en het bestaande archief hiervan.
- Maken inventarisatie van objecten die niet meer in de collectie passen (wij geven hier geen prioriteit aan).

Meer focus in verzamelbeleid

- *Maken van een grondige inventarisatie van de sterktes en zwaktes van de collectie op het gebied van de vier thema's uit ons nieuwe museale profiel*
- *Geven van twee opdrachten om de 21ste-eeuwse stad vast te leggen*
- *Uitbouwen van de Verhalencollectie via participatieprojecten*
- *Actief verzamelbeleid voeren op de onderwerpen migratie en diversiteit; focus ligt op drie typische Haagse migrantengroepen; van Indische, Surinaams-Hindostaanse en Chinese komaf.*

Verzamelen in samenwerking met de stad

- *Registreren van 1.600 verhalen die zijn 'opgehaald' in het MijnDenHaag* project in Adlib.*
- *Experimenteren met nieuwe overdrachtvormen van eerder verzamelde verhalen*
- *Gerichter verzamelen van verhalen met als leidraad de vier thema's uit ons nieuwe museale profiel*
- *Formeren projectgroep t.b.v. onderzoek naar de opbrengsten van participatieprojecten*
- *Organiseren van een symposium in 2024 over opbrengsten van participatieprojecten in relatie tot collectioneren*

Onderzoek en digitalisering

- *Actualiseren van het bestaande digitaliseringsplan (2015) in 2021-2024.*
- *Ontsluiten van 100 objecten via de website in 2021 – 2024.*
- *Kleinschalig onderzoek naar de collectie, in samenwerking met partners.*
- *Het maken van een beschrijving van Haagse stadsgezichten 1800-2000 in onze collectie*

8. Bijlagen

Bijlage 1 Collectiebeschrijving

1. Geschiedenis van de collectie

De kern van de collectie wordt gevormd door de schilderijen die zich vanouds op het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt bevonden. Dit waren in de eerste plaats groepsportretten van de heren magistraten, later aangevuld met schuttersstukken (grotendeels afkomstig van de Sint Sebastiaansdoelen aan de Korte Vijverberg) en stadsgezichten die het stadsbestuur in de loop der jaren verworven had. Belangrijke werken onder de stadsgezichten zijn het in 1651 gemaakte 'Gezicht op Den Haag vanuit het zuidoosten' van Jan van Goyen en het in 1650 geschilderde 'De Nieuwe Kerk aan het Spui' door Bartholomeus van Bassen.

In de loop der jaren kwamen tal van historische voorwerpen in het stadhuis terecht, zoals zilver- en glaswerk van opgeheven buurtverenigingen en van de Haagse schutterij, tot zelfs bodemvondsten. Daaronder curieuze zaken zoals een doodshoofd 'volgens de legende gehecht gevonden door een daaraan bevestigd touw, aan een muur boven den ingang van den brandkelder, bij gelegenheid der restauratie van de vestibule van het raadhuis'. Een enkele keer bedacht een particulier de gemeente met een legaat. Zo kwam in 1870 het familieportret Van den Kerckhoven door Johannes Mijtens (1652-1654) in gemeentelijke handen, samen met andere portretten van leden van dezelfde familie. In dat jaar schafte de gemeente bijvoorbeeld ook 'De Praktijshoek' van Jacob Elias la Fargue uit ca. 1770 aan.

In 1871 verhuisde de collectie naar een patriciërshuis aan de Lange Beestenmarkt 9, dat in feite ging fungeren als het eerste Haagse gemeentemuseum. Hier werd ook de collectie van de vereniging Museum van Moderne Kunst ondergebracht. Nu de collectie een museale status had verworven, begon zij des te sneller te groeien. Zowel aankopen als schenkingen en legaten vulden de collectie aan. Alles wat maar enige historische waarde had, werd het museum binnengedragen. Zoals bijvoorbeeld '14 keien, afkomstig van eene oude bestrating onder het latere plaveisel van de 2^e Wagenstraat'. Geen wonder dat het museumgebouw al spoedig te klein bleek om alle schatten te kunnen bergen en men op zoek moest naar een nieuw onderkomen. Dit werd gevonden in de Sint Sebastiaansdoelen. Het gebouw moest een ingrijpende verbouwing ondergaan eer het de deuren als museum kon openen. Dat laatste gebeurde in 1884. Het museum zou hier blijven tot eind 1934, toen het verhuisde naar het door H.P. Berlage ontworpen gebouw aan de Stadhouderslaan.

De collectie bleef groeien. Zo schonk Victor de Stuers in 1888 een bijzondere maquette van het vuurwerkpaviljoen dat in 1749 ter viering van de Vrede van Aken in de Hofvijver was opgericht. Speciaal voor de afdeling Haagse Historie werden bij de verwerving van schilderijen belangrijke kunsthistorici geraadpleegd, achtereenvolgens dr. A. Bredius, dr. C. Hofstede de Groot en dr. H. Schneider. Nadat in 1912 dr. H.E. van Gelder als directeur was aangetreden, werd de collectie flink opgeschoond. Afgietsels werden afgevoerd, 143 schilderijen werden in het depot geplaatst.

In 1918 werd de Dienst voor Kunsten en Wetenschappen opgericht. De stedelijke collectie prenten, tekeningen, plattegronden en foto's verhuisde van het gemeentearchief naar het museum. Deze collectie bleef hier maar kort, want in 1926 besloot men haar terug te geven aan het gemeentearchief. Slechts een enkel belangrijk stuk, zoals de twee uiterst zeldzame plattegronden van Den Haag door Cornelis Bos en Juri Faes Jacobsz. van Harn (1616), bleef in de collectie van het museum. Als er meerdere exemplaren van een gravure waren, bleef er steeds één achter in de museumcollectie. Deze collectie 'doublures' werd later aangevuld met de nodige schenkingen. Ook werden de prenten, tekeningen en plattegronden aangevuld met enkele aankopen. Nadat de moderne kunst wegens ruimtegebrek tijdelijk was ondergebracht in het Panorama Mesdag, kreeg de Sint Sebastiaansdoelen vooral het karakter van een historisch museum.

Na de verhuizing in 1934 naar het Berlagegebouw verloor de historische collectie langzamerhand haar

prominente positie. Aan de Stadhouderslaan was de afdeling Haagse Historie een van de vele afdelingen van het museum. Andere afdelingen, zoals de Moderne Kunst, gingen steeds meer aandacht opeisen. Noodgedwongen verdween een groot deel van de collectie in de depots die veelal gevestigd waren in de kelders van het Gemeentemuseum. De collectie Haagse Historie werd slechts mondjesmaat uitgebreid met aankopen en schenkingen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Gemeentemuseum gesloten en is een deel van de collectie elders ondergebracht. In die tijd zijn de nodige historische voorwerpen spoorloos verdwenen. Ook de collectieadministratie ging verloren, zodat deze na de oorlog opnieuw moest worden opgezet.

Eind jaren zeventig was de situatie zo dat de vaste opstelling Haagse Historie was verdwenen en dat er zo nu en dan een tijdelijke historische tentoonstelling werd gehouden. De collectie was over diverse depots verspreid: de schilderijen in de kelder, prenten in dozen in het prentenkabinet op de parterre, grote prenten in een depot in de Schamhartvleugel, penningen in een ladekast in een gang, oude kunstnijverheid bij de afdeling oude kunstnijverheid, 20ste-eeuwse kunstnijverheid bij de afdeling moderne kunstnijverheid, meubels in de meubelkelder. Archeologische vondsten, curiosa, maar ook bijvoorbeeld vaandels waren opgeslagen op een zoldertje waar enorme temperatuurverschillen heersten. Via dit zoldertje kon personeel het dak van het museum bereiken, wat in de praktijk minimaal eens per week gebeurde. Collectiebeheer was in die tijd in de eerste plaats het vinden van de juiste sleutel aan de juiste sleutelbos.

In 1986 kreeg de afdeling Haagse Historie een eigen onderkomen in de Sint Sebastiaansdoelen en daarmee was het Haags Historisch Museum geboren. Een relatief klein deel van de collectie kreeg een plaatsje in de vaste opstelling, de rest bleef in depot in het Gemeentemuseum. De schilderijen hadden inmiddels een nieuw depot gekregen onder het Museon. De resterende collectie werd nog even centraal bewaard in een tijdelijk depot in de zogeheten 'Schamhartvleugel' van het Gemeentemuseum, voor ze samen met de schilderijen verhuisde naar een groot en uitstekend geoutilleerd depot van de firma Hizkia van Kralingen in de Wegastraat in de Binckhorst.

De collectie bodemvondsten, met Romeins aardewerk van Arentsburg (Voorburg) en Ockenburgh en gebruiksvoorwerpen die bij de restauratie van het Oude Stadhuis werden opgegraven, werd rond 1990 in zijn geheel overgedragen aan de gemeentelijke afdeling Archeologie.

Een belangrijke aanwinst is de collectie van jonkvrouw Lita de Ranitz, bestaande uit een kleine twintig poppenhuizen (met het topstuk uit 1910), poppen en miniaturen, die werd overgedragen door de Kostuumafdeling van het Gemeentemuseum.

Op 1 januari 1991 droeg het Gemeentemuseum de collectie Haagse Historie officieel over aan het Haags Historisch Museum. Hierbij baseerde men zich grotendeels op oude inventarislijsten van de voormalige afdeling Haagse Historie. Andere 'Haagse' stukken bleven onder het beheer van andere afdelingen, zoals Kunstnijverheid. Hoewel bij deze 'boedelscheiding' een overdrachtslijst is gemaakt, bestaat over sommige vermeldingen op deze lijst tot op de dag van vandaag onzekerheid. Een klein aantal schilderijen (van wat mindere kwaliteit) werd uitsluitend op papier overgedragen, aangezien op dat moment niet bekend was waar ze zich bevonden. Deze werken waren ooit in bruikleen gegeven en zijn nadien uit het oog verloren. Overigens bleef de collectie, zoals voorheen, eigendom van de gemeente Den Haag.

Enkele zeer grote objecten die voor de Haagse historie van belang zijn moesten wegens ruimtegebrek worden overgedragen aan andere musea die wél over voldoende ruimte beschikten om ze tentoon te kunnen stellen. Zo werd in 2003 de inventaris van de Koninklijke Wachtkamer van station Staatsspoor overgedragen aan het Spoorwegmuseum in Utrecht. Enkele jaren eerder had het Gemeentemuseum (overigens zonder overleg met het Haags Historisch Museum) de complete winkelinventaris van tearoom Krul aan het Noordeinde overgedaan aan het Drents Museum in Assen.

Een bescheiden aankoopbudget zorgde ervoor dat ook in de periode van 1991 tot heden de collectie slechts een beperkte groei kende. Spectaculaire aankopen konden alleen worden gedaan met financiële

steun van de Vereniging Rembrandt en van andere fondsen en bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn het anonieme 'Gezicht op de Plaats' uit 1597 (verworven in 1999), twee zilveren schalen van de Sint Jorisschutterij uit 1562 (aangekocht in 2004), het schilderij 'Hofje aan de Nieuwe Haven' van Jan Weissenbruch uit ca. 1870 (aangekocht in 2007), het Lange Voorhout van Floris Arntzenius (aangekocht in 2013) en het familieportret van de familie Quarles uit ca. 1725 door Gerard Hoet I (aangekocht in 2016).

Nadat de voormalige afdeling Haagse Historie van het Gemeentemuseum Den Haag in 1986 overging naar het Haags Historisch Museum, bleven diverse depotruimten van het Gemeentemuseum in eerste instantie in gebruik. De omstandigheden voor preventieve conservering waren er niet optimaal. Faciliteiten voor restauratie waren aanwezig, maar de bewaaromstandigheden van de objecten en de *art handling* waren minder geschikt. Door ruimtetekort en plannen van het Gemeentemuseum voor een ingrijpende herinrichting van de depots groeide voor het Haags Historisch Museum de noodzaak voor nieuwe, eigen depotruimten. In 1997 verzelfstandigde het Haags Historisch Museum in 1997. Van een gemeentelijke instelling werd het een stichting. De collectie bleef wel eigendom van de gemeente Den Haag. In de loop van de verzelfstandiging verbeterden de omstandigheden voor actieve conservering gekomen, door nieuwe depots, het aanstellen van medewerkers Collectiebeheer en –behoud en de aanschaf van geschikte opslagmiddelen.

Een spectaculaire verbetering is de ingebruikname in 2015 van een nieuw depot op een nieuwe locatie in het Forepark in het nieuwe pand van firma Hizkia van Kralingen. Deze verhuizing bood de gelegenheid om een aantal aanbevelingen van het Erfgoedhuis ZH op te volgen. Zo werden alle schilderijen aan schuifwanden opgehangen.

2. Opbouw van de collectie; indeling in deelcollecties

De collectie van het Haags Historisch Museum bestaat uit ca. 8.217 voorwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van Den Haag. De belangrijkste deelcollectie wordt gevormd door de ongeveer 879 schilderijen, waaronder stadsgezichten, historiestukken en portretten uit vooral de 16de, 17de, 18de en 19de eeuw. Bijzonder is een collectie van 58 portretminiaturen. Verder bestaat de collectie uit voorwerpen van zeer uiteenlopende aard, zoals keramiek van Haagse aardewerkfabrieken, kerkschatten (goud en zilver uit de 16de eeuw en later), zilverwerk van diverse gilden, waaronder de beide schuttersgilden die Den Haag rijk was, glaswerk, borstbeelden van diverse Hagenaars, meubilair vervaardigd door Haagse meubelfabrieken en andere huisraad. Ook voorwerpen als vaandels, maquettes en een verzameling poppenhuizen en miniaturen behoren tot de collectie. De collectie kan worden onderverdeeld in de volgende deelcollecties:

1. Schilderijen (879)

Stadsgezichten en panorama's van Den Haag en omstreken

Deze collectie bestaat uit schilderijen met afbeeldingen van straten, gebouwen en bijzondere plekken in Den Haag en omstreken. Het is, samen met de collectie portretten, onze grootste schilderijencollectie. Zeer bijzonder is een aantal 16de-eeuwse gezichten op de Hofvijver en omgeving. De makers van deze schilderijen zijn onbekend. De oudste stamt uit 1553. Voor de iconografie van de stad zijn deze schilderijen van grote betekenis. Verder bestaat de collectie stadsgezichten uit werken uit de 17de t/m de 20ste eeuw. Bekende topografische kunstenaars als Gerrit Adriaensz. Berckheyde, Jan ten Compe, de familie La Fargue en Bartholomeus Johannes van Hove zijn in de collectie vertegenwoordigd. Topstukken zijn het Gezicht op Den Haag van Jan van Goyen uit 1651 dat bijna vijf meter breed is, en De Riviervismarkt van Jan Steen uit ca. 1652- 1654.

Stadsgezichten uit de 20ste eeuw zijn verre in de minderheid. Uitschieters uit deze eeuw zijn enkele stadsgezichten van Floris Arntzenius. Sommige reeksen stadsgezichten verdienen het te worden aangevuld, zoals de gezichten op de Hofvijver en de gezichten op de stad vanuit de verte. Er zijn ook de

nodige lacunes; van een bekende laan als het Lange Voorhout bezit het museum nauwelijks schilderijen. Ook de 'arme' buurten en vrijwel alle wijken die na 1850 zijn aangelegd, zijn nauwelijks of niet in de collectie vertegenwoordigd.

De stadsgezichten worden getoond in de semipermanente opstelling over de geschiedenis van Den Haag en in tijdelijke exposities.

Portretten

De portretten laten meestal vertegenwoordigers van de bovenlaag van de Haagse samenleving zien: 'Magistraatsportretten' (burgemeesters en andere leden van het stadsbestuur), regenten van liefdadige instellingen, telgen van adellijke families. Een aantrekkelijk voorbeeld is het portret van Mr. Willem van den Kerkckhoven en zijn gezin uit 1652-1655, geschilderd door Jan Mijtens. Ook van landelijk bekende personen zijn portretten aanwezig: Spinoza, Jacob Cats, Constantijn en Christiaan Huygens en vele anderen. Drie van de zes groepsportretten van magistraten uit de 17de en 18de eeuw hangen permanent in het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt. Twee zijn er in de afgelopen jaren gerestaureerd en maken sindsdien onderdeel uit van de semipermanente inrichting van de Schutterszaal in het museum. Ook de in het Oude Stadhuis aanwezige burgemeestersportretten behoren tot de collectie. Bijzonder is dat ook een aantal portretten uit de 16de eeuw bewaard is gebleven, enkele van hoge kwaliteit. De laatste jaren zijn er diverse portretten aan de collectie toegevoegd: van fabrikanten en kunstenaars. In 2016 is een belangrijk schilderij aangekocht: het familieportret Quarles door Gerard Hoet I uit ca. 1725. Het werd eerst uitgebreid gerestaureerd alvorens het getoond kon worden in het museumgebouw.

Enkele van deze portretten hangen in het museumgebouw, andere zijn in langdurig bruikleen gegeven aan o.a. het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt (magistraatsportretten, burgemeesters), het gebouw van de Eerste Kamer op het Binnenhof (een serie portretten van Hollandse graven), Museum Simon van Gijn in Dordrecht (familie De Witt), het Joods Historisch Museum (Spinoza-portret), Museum Boerhaave in Leiden (portret Christiaan Huygens) en kasteel De Wittenburg in Wassenaar (diverse, soms anonieme portretten ter stoffering).

Oranjeportretten

De stadhouders zijn goed vertegenwoordigd in deze collectie, van Willem van Oranje tot en met prins Willem V. Ook van latere leden van het Oranjehuis zijn portretten aanwezig, maar compleet is de reeks allerminst. Tot de belangrijkste hoort het portret van prinses Marianne der Nederlanden, geschilderd door Karl Begas in 1832. Niet minder fraai is een portret van haar minnaar Johannes van Rossum, geschilderd door J.Ph. Koelman in 1852.

De collectie is recentelijk aangevuld met een portret van prins Willem V.

Enkele Oranjeportretten hangen in het museumgebouw, andere zijn in bruikleen gegeven aan paleis Het Loo in Apeldoorn, museum Swaensteyn in Voorburg, raadhuis De Paauw en kasteel De Wittenburg in Wassenaar.

Schuttersstukken

Deze schilderijen, veelal groepsportretten, hingen in de 17de en 18de eeuw in de Sint Sebastiaansdoelen, het onderkomen van de Haagse schutterij waar tegenwoordig het Haags Historisch Museum is gevestigd. Eén groepsportret toont leden van het Sint Jorisgilde, een schuttersvereniging die aan het Tournooiveld zetelde. Het topstuk is het schilderij 'De magistraat ontvangt de officieren der schutterij' uit 1618/1619 van Jan van Ravesteyn; dit schilderij is in 2011 gerestaureerd. Een ander pronkstuk is een portret van Willem Jansz. Cock, vaandeldrager van het Oranjevendel, door Everard Crijnszn van der Maes, uit 1617; dit kon eveneens in 2011 worden gerestaureerd dankzij particuliere steun. In 2014 is het schuttersstuk "De officieren van het Witte vendel" van J.A. van Ravesteyn gerestaureerd. Deze restauratie is deels gefinancierd door twee musea uit de Verenigde Staten, die het schilderij wilde lenen voor hun tentoonstelling "Class of Distinction, Dutch paintings in the age of Rembrandt en Vermeer" Gezien de relatie met het gebouw en het belang van de schutterij voor de stad zijn deze portretten van groot belang binnen de collectie. In 2013 hebben enkele schuttersstukken dan ook een prominente plaats gekregen in

de heringerichte Schutterszaal in het museumgebouw.

Historiestukken

Deze vrij kleine collectie bestaat uit schilderijen die een belangrijke gebeurtenis, veelal in Den Haag, weergeven. Vaak spelen de Oranjes een belangrijke rol op deze schilderijen. Zo heeft Adriaen Pietersz. van de Venne omstreeks 1650 een bezoek van prins Willem II aan de Haagse kermis afgebeeld. In 1781 schilderde Hendrik Pothoven een bezoek van Willem V aan zo'n zelfde kermis. Een bijzonder werk is de afbeelding van de moord op hofjuwelier Van Wely op het Binnenhof in 1616. Deze kerncollectie zou kunnen worden aangevuld.

Overige schilderijen

Hiertoe behoren genre-achtige stukken, landschappen, stilleven, allegorieën etc. De meeste hebben qua onderwerp geen directe relatie met Den Haag. Veelal zijn ze in de collectie opgenomen omdat de kunstenaar een Hagenaar was, omdat het een schoorsteenstuk uit een Haags huis was of omdat ze deel uitmaakten van een schenking of legaat. Deze stukken worden alleen op specifieke tentoonstellingen getoond en in bruikleen gegeven en vergroten zo de 'ruilkracht' van het museum.

In 2009 heeft het Museum een belangrijke schenking ontvangen van 10 schilderijen uit de collectie Vis die behoren tot deze categorie. Het betreft schilderijen van bekende meesters uit de 17^e t/m 19^e eeuw waaronder Jan van Goyen, Salomon van Ruysdael en Hendrik Willem Mesdag. Voor een aantal van deze stukken geldt dat het Museum ze wil benutten om zijn ruilkracht te versterken. Het schilderij van Mesdag is gerestaureerd en in langdurig bruikleen gegeven aan het Muzee te Scheveningen.

2. Tekeningen/prenten (1.028)

Stadsgezichten

Hier gaat het meestal om prenten en tekeningen uit de 18de eeuw, waaronder een aantal van de hand van leden van de Haagse kunstenaarsfamilie La Fargue. Verder zijn er enkele bijzondere tekeningen, zoals een gezicht op de Gevangenpoort van Pieter Daniël van der Burgh uit circa 1830, en een gezicht op de herberg 't Goude Hooft en de Hoogstraat door Bartholomeus Johannes van Hove uit 1826. Van de Haagse kunstenaar Jan Boon is een fraaie reeks aquarellen van de Haagse binnenstad aanwezig. Een topstuk is de aquarel 'Gezicht op het Zieken' van Julius Jacobus van de Sande Bakhuyzen uit 1872. In 2012 is een grote collectie stadsgezichten van B.C. van Ettinger verworven.

Vanwege hun gevoeligheid voor licht worden deze stadsgezichten afwisselend en nooit gedurende lange perioden getoond.

Portretten

Hier gaat het veelal om gravures. Leden van het Oranjehuis en predikanten zijn goed vertegenwoordigd. Bijzonder is een potloodtekening van straatmuzikant 'Jan de fluiten' door Theo van Laar, uit 1976. Vrij recent verworven is een serie getekende portretten van bekende Hagenaars die gepubliceerd zijn in de Daklozenkrant. Ze zijn van de hand van het kunstenaarsduo Marcello en Els. Vanwege hun kwetsbaarheid worden de portretten afwisselend getoond.

Historie

Dit is een vrij omvangrijke deelcollectie (ca. 100 stuks) die grotendeels uit 17de-eeuwse prenten bestaat. Deze vormen een nuttige aanvulling, te meer daar het aantal historieschilderijen gering is.

Plattegronden/kaarten

De collectie bevat gedrukte (en enkele handgetekende) plattegronden van Den Haag en omstreken uit de 17de t/m de 20ste eeuw. Topstukken zijn twee versies van de kaart van Cornelis Bos en Juri Faes Jacobsz. van Harn uit 1616. Van deze kaart bestaan slechts drie exemplaren. Bijzonder is verder een grotendeels handgetekende kaart van een (nooit uitgevoerde) stadsuitbreiding door K.P.C. de Bazel. Een kostbaar bezit is een in leder gebonden kaartboek van Delfland uit 1750.

De plattegronden en kaarten worden alleen gedurende korte perioden (enkele maanden) afwisselend getoond.

Portretminiaturen

Deze collectie is van hoge kwaliteit. Alle portretten betreffen beter gesitueerden, die zich een dergelijk, veelal kostbaar miniatuur konden veroorloven. Van bijna de helft is het (nog) niet bekend wie de geportretteerden zijn. Enkele portretten stammen uit de 17de eeuw, maar de meeste zijn uit de 18de en 19de eeuw. Onder de geportretteerden zijn Johan en Cornelis de Witt. Vanwege hun kwetsbaarheid zijn deze werken alleen op thematentoonstellingen te zien.

Schetsboeken

Heel bijzonder is de schenking van enkele schetsboeken van de ontdekkingsreiziger Alexine Tinne. Deze Haagse dame legde haar reisimpressies in Europa en Afrika vast in fraaie tekeningen en aquarellen. Via familie in Engeland konden opnieuw schetsboeken verworven worden, evenals enkele kindertekeningen van Alexine.

3. Penningen (1.068)

Buurtpenningen

Deze penningen stammen uit de 17de en 18de eeuw. Het is de meeste complete collectie Haagse buurtpenningen die er bestaat. Van een aantal penningen is maar één exemplaar bekend, zoals bijvoorbeeld de buurtpenning van de Kloosterkerkbuurt.

Enkele buurtpenningen worden getoond in de vaste opstelling, andere worden gebruikt bij thematentoonstellingen.

Gildepenningen

Verschillende beroepsgroepen als metselaar, steenhouwer en hoedenmaker zijn vertegenwoordigd via deze penningen uit de 17de en 18de eeuw.

Gedenkpenningen

Bijzondere gebeurtenissen of de herdenking daarvan waren de aanleiding tot het slaan van deze penningen. Zoals de onthoofding van Johan van Oldenbarnevelt in 1619 en de moord op de gebroeders De Witt in 1672. Veel gedenkpenningen hebben betrekking op gebeurtenissen rond de Oranjes. Een deel van de gedenkpenningen is te zien in de vaste opstelling, andere worden ingezet bij thematentoonstellingen.

4. Glas (133)

Drinkglazen met het wapen van Den Haag

Deze glazen stammen voornamelijk uit de 18de eeuw, maar ook 19de- en 20ste-eeuwse glazen zijn aanwezig. Het zijn wijnglazen, voorzien van het stadswapen, die werden gebruikt in het stadhuis. De 18de en 19de-eeuwse glazen worden deels getoond in de opstelling over de geschiedenis van Den Haag.

Drinkglazen van de schutterij

Drinkglazen van de schutterij uit de 18de eeuw zijn versierd met gegraveerde afbeeldingen van het schutterswapen of van schutters zelf. Topstuk is een kristallen bokaal met een afbeelding van Sint Joris en de draak, door F. Gundelach uit 1717. Deze bokaal is afkomstig van de Sint Jorisschutterij aan het Tournoiveld. De mooiste glazen worden getoond in de Schutterszaal.

Glas-in-loodramen

Van de Grote of Sint Jacobskerk zijn de meeste 16de-eeuwse kerkraden verloren gegaan. Fragmenten zijn wel bewaard gebleven; deze werden opnieuw in een aantal (veel kleinere) bronzen en houten

raamwerken geplaatst.

Uit begin 20ste eeuw stammen grote glas-in-loodramen van het voormalige restaurant La Corvette bij het Kurhaus in Scheveningen. Monumentale bronzen deuren van het Scala-theater zijn eveneens van glas-in-lood voorzien.

Het glas-in-lood wordt incidenteel in tentoonstellingen getoond. Zo waren de spectaculaire deuren van Scala te zien op de tentoonstelling over Isaac Israëls in 2012.

Zuid-Hollandsche Bierbrouwerij-collectie

Van de voormalige ZHB aan de Noordwal bezit het museum een grote collectie 20ste-eeuwse bierglazen, tezamen met diverse andere reclame-uitingen. Enkele van deze stukken zijn tentoongesteld in de semipermanente opstelling "Den Haag Vandaag", geopend in 2015.

5. Keramiek (737)

Haags porselein

Van de 18de-eeuwse Haagse porseleinfabriek van Lyncker is een servies aanwezig, gedecoreerd met afbeeldingen van vogels.

Rozenburg

Van deze bekende Haagse aardewerkfabriek is een kleine collectie aanwezig, met onder andere enkele beeldjes van Scheveningse vissers(vrouwen) (zie ook tegeltableaus) uit 1891.

Wandtegels

Deze collectie bestaat uit voornamelijk 17de-eeuwse wandtegels, waarop allerlei personen en activiteiten staan afgebeeld, evenals andere zaken zoals schepen. Bijzonder zijn twee tegels met de afbeelding van een zeilwagen. De collectie tegels is aan het Haags Historisch Museum overgedragen door de afdeling Kunstnijverheid van het Gemeentemuseum. Hoewel de tegels niet specifiek Haags zijn, zijn ze goed te gebruiken om het dagelijks leven in de 17de eeuw te illustreren.

Tegeltableaus

Deze tegeltableaus uit het eerste kwart van de 20ste eeuw, waarvan enkele van de Haagse aardewerkfabriek Rozenburg, zijn veelal gemaakt ter gelegenheid van jubilea van personen en bedrijven. De meeste tableaus zijn voorzien van topografische afbeeldingen. Zo is er een tableau met een afbeelding van de tekenacademie aan de Prinsessegracht, eentje met de bloemenmarkt aan de Grote Markt en een met een winkel aan de Riviervismarkt. Recentelijk verwierf het museum een tableau met afbeelding van een werkplaats in de Rozenburgfabriek. Dit tableau wordt getoond in de opstelling "Typisch Haags". De tegeltableaus worden in wisselende bezetting getoond in de vaste opstelling.

Gelegenheidskeramiek

Dit betreft bijvoorbeeld schotels met een tekst die herinnert aan een bijzondere gebeurtenis.

Oranjekeramiek

Uit de 18de eeuw is een kleine collectie keramiek met afbeeldingen van prins Willem V en zijn echtgenote aanwezig. Daarnaast is er een grote collectie 20ste-eeuwse Oranjesouvenirs, waaronder borden, bekens en kannen.

6. Beelden/reliëfs (72)

Deze collectie is klein maar gevarieerd. Topstuk is een hardstenen tuinbeeld (Venus of Diana) door Jan van Logteren, uit ca. 1720. Het is in langdurig bruikleen gegeven aan het Johan de Witthuis. Een terracottabeeldje van Willem van Oranje door Louis Royer stamt uit ca. 1848; een gipsen buste van burgemeester Copes van Cattenburch door Gilbert Lambert Godecharle uit 1817. Verder omvat de

collectie 20ste-eeuwse bronzen bustes van staatsman Willem Drees, planoloog Pieter Bakker Schut en George Wilson, directeur van de gasmeterfabriek. De collectie is recentelijk aangevuld met enkele beelden, waaronder een buste van Koningin Beatrix, een bronzen taferversie van het Haagse ruitersstandbeeld van Willem van Oranje, een originele bronzen buste (fragment) van de beeldengroep op Plein 1813 en beeldjes van Aad Mansveld, de Indische Tantes en Louis Couperus.

7. Haardstenen, Gedenkstenen (8)

Deze kleine deelcollectie omvat 17de- en 18de-eeuwse haardstenen alsmede enkele 19de-eeuwse gedenkstenen, waaronder een van de meubelfabriek Mutters. Een nieuwe aanwinst is de gedenksteen van Scheveningen Radio.

8. Zilver (142)

Kerkzilver

Het kerkzilver betreft langdurige bruiklenen. Topstuk is de in 1729 in de Grote Kerk opgegraven kerkschat, bestaand uit vroeg 16de-eeuws religieus zilverwerk. Van de Jezuiten te Nijmegen is een collectie zilverwerk in langdurig bruikleen ontvangen. Dit betreft kerkelijke voorwerpen uit diverse opgeheven katholieke kerken in Den Haag.

De kerkschat van de Grote Kerk staat permanent opgesteld in het museumgebouw.

Gildezilver

Van diverse Haagse gilden als het wijnkopersgilde en het chirurgijngilde zijn (verguld) zilveren drinkbekers bewaard gebleven, uit de 17de en 18de eeuw.

Schutterszilver

Van de Sint Sebastiaansschutterij zijn gildeplaten en zilveren lepels (17de en 18de eeuw) bewaard gebleven. De lepels werden uitgereikt als prijzen bij schietwedstrijden. Topstukken zijn twee schalen van de Sint Jorisschutterij uit 1562.

9. Geëmailleerde voorwerpen (30)

Belangrijk zijn enkele gevelborden van tijdens de bezetting in Den Haag gevestigde Duitse instellingen. Bijzonder is een door J. Eisenlöffel ontworpen herinneringsbord van de Algemene Nederlandse Metaalwerkersbond uit 1927. Verder bestaat deze collectie uit eet- en keukengerei, dat wordt gebruikt in de nieuwe opstelling "Den Haag Vandaag".

10. Poppenhuizen en inventaris (ca 2.450)

Met ongeveer 2.450 (weliswaar kleine) objecten is dit de grootste deelcollectie.

Poppenhuizen/ poppenkamers

Lita Tholen-de Ranitz (1876-1960) bracht een 20-tal poppenhuizen en poppenkamers bijeen. Daaronder zijn miniatuurwinkels uit de 19de eeuw en een model van het atelier van haar echtgenoot, de kunstschilder Willem Bastiaan Tholen. Topstuk is het grote poppenhuis dat Lita in 1910 liet bouwen. Het hangt vol met echte miniatuurkunstwerken van schilders als Jongkind, Toorop, Gabriël, Arntzenius en Mauve.

Het grote poppenhuis en zijn inventaris zijn in 2012-2014 geheel gerestaureerd door verschillende restauratoren. Er is bovendien een nieuwe vitrine voor gebouwd. Het poppenhuis is permanent opgesteld. Van de andere poppenhuizen wordt een wisselende selectie getoond.

Poppen

Deze door Lita Tholen-de Ranitz verzamelde poppen stammen veelal uit haar jeugd, uit het eind van de 19de eeuw.

Poppenkleding

Deze poppenkleding stamt voornamelijk uit het eind van de 19de eeuw.

Miniaturen

Lita Tholen-de Ranitz verzamelde deze miniaturen van zilver, ivoor en andere materialen, uit de 19de en begin 20ste eeuw.

11. Meubelen (302)

Diversen

Deze kleine collectie bestaat uit diverse meubelen uit de 17de, 18de, 19de en 20ste eeuw. Topstuk is een 18de-eeuwse draagkoets. Diverse meubelen zijn gemaakt in de grote meubelfabrieken die Den Haag in de 19de en 20ste eeuw rijk was, zoals Horrix, Mutters en Pander. Bijzonder is het elegante door Mutters uitgevoerde meubilair dat is ontworpen door architect Luthmann, de ontwerper van het stadhuis aan het Burgemeester De Monchyplein. Twee ijzeren haarden zijn afkomstig van de Haagse firma Jaarsma. Deze voorwerpen geven een beeld van de 19de-eeuwse Haagse interieurs der welgestelden en zijn tevens een voorbeeld van de productie van de Haagse nijverheid.

De draagkoets en een Jaarsma-haard staan opgesteld op de beletage in het museumgebouw. Andere meubels staan op de zolderverdieping "Den Haag Vandaag".

Houten wandborden

Deze collectie bestaat uit een serie wapenborden en enkele andere houten borden. Topstukken zijn een wapenbord van het chirurgijngilde uit 1694 en een rederijdersbord met het opschrift 'Door Duynen Bevrydt', dat langdurig in bruikleen is gegeven aan de Abdijkerk in Loosduinen.

12. Interieurs (140)

Koninklijke Wachtkamer

Het betreft de inventaris van de toiletkamer van de Koninklijke Wachtkamer van station Staatsspoor dat in 1972 werd afgebroken (nu staat hier station Den Haag Centraal). De betimmeringen en de verdere inventaris van de 'salon' van deze Koninklijke Wachtkamer is in 2003, wegens gebrek aan een geschikte ruimte om het te kunnen exposeren, door het Haags Historisch Museum overgedragen aan het Spoorwegmuseum in Utrecht, waar deze nu deel uitmaakt van de vaste opstelling. Een deel van de inventaris van de toiletkamer wordt getoond in wisseltentoonstellingen.

Interieur van een arbeiderswoning

De inventaris van een Haagse arbeiderswoning uit ca. 1930 is als geheel bewaard. Deze bestaat uit speciaal voor de woning gemaakt meubilair en allerlei gebruiksvoorwerpen, waaronder diverse keukenattributen. Zelfs kampeerspullen en een boxje (fotocamera) behoren tot de inventaris. Het interieur weerspiegelt het gedachtegoed van de bewoners, idealistische socialisten die in hun jeugd waren aangesloten bij de Arbeiders Jeugd Centrale.

Hoedenmagazijn Bik

Van de 19de-eeuwse hoeden- en pettenwinkel fa. Bik aan de Geest is de inventaris in 2003 aan het museum geschonken, waaronder een lessenaar, de kassa, hoedenstandaards, een spiegel, reclamemateriaal en het uithangteken dat aan de gevel hing: een grote metalen hoge hoed en naambord (in totaal dertig objecten). De rest van de (vaste) inventaris is in 2008 uitgebroken en (zonder medeweten van het Haags Historisch Museum) verworven door het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. In 2011 is een deel van deze vaste inventaris door het Openluchtmuseum in tijdelijke bruikleen afgestaan

aan het Haags Historisch Museum voor de tentoonstelling MijndenHaag*Winkelt;

13. Uurwerken (17)

Deze collectie omvat enkele horloges en klokken uit de 17de, 18de en 19de eeuw. Topstuk is een stand horloge van J. van Ceule le Jeune uit de 18de eeuw. In museum Hofwijck in Voorburg hangt een groot slingeruurwerk van Christiaan Huygens, afkomstig uit de Oude Kerk in Scheveningen, in bruikleen.

14. Wapens (13)

Diversen

De kleine collectie bestaat uit een 'pyrotechnische bus' (handkanon) uit de late 17de eeuw en een hoeveelheid spontons (steekwapens) en hellebaarden van de schutterij. Enkele hellebaarden worden permanent getoond in de Schutterszaal.

Eredegens

Deze 19de-eeuwse degens van goud, zilver en staal werden gedragen bij een ceremonieel tenue. Enkele zijn voorzien van een graving die aangeeft dat de degens voor een speciale gelegenheid zijn gemaakt.

15. Maquettes (34)

Diversen

De collectie omvat diverse Haagse gebouwen. De oudste en meest bijzondere is een maquette uit 1749 van een vuurwerkpaviljoen ter ere van de Vrede van Aken, dat was opgebouwd in de Hofvijver en ontworpen door hofarchitect Pieter de Swart. Een topstuk is ook de ontwerpmaquette van het Nationaal Monument op Plein 1813 uit ca.1869. Eveneens uit de 19de eeuw stamt een gedetailleerde maquette van de villa Boschlust aan de Bezuidenhoutseweg, de woning van de oud-gouverneur van Nederlands-Indië Johannes graaf van den Bosch. Twee maquettes staan permanent opgesteld in het museumgebouw; de overige worden tijdelijk getoond.

Schaalmodellen van straatkarren

Charmant is een rond 1985 vervaardigde collectie miniaturen van straatkarren waarmee rond 1900 allerlei koopwaar aan huis werd bezorgd. Ook is er een schaalmodel van een Haagse trekschuit. Enkele modellen van straatkarren worden getoond in de "Ontdekzolder" boven de Salon, andere in de opstelling "Den Haag Vandaag".

16. Textilia (104)

Vaandels

Een collectie vaandels van diverse Haagse clubs uit de 19de en 20ste eeuw. Daaronder een vaandel van het Jeugdkerkkoor van de Grote of Sint Jacobskerk uit 1949. Vanwege hun kwetsbaarheid worden de vaandels slechts tijdelijk op zaal getoond.

Magistraatskussens

17de- en 18de-eeuwse kussens die in het stadhuis werden gebruikt, voorzien van het wapen van Den Haag: de ooievaar. Enkele kussens zullen te zien zijn in de opstelling over de geschiedenis van Den Haag.

Kleding en diversen

De laatste jaren zijn via schenkingen collecties kleding van bekende Hagenaars ontvangen. Daaronder is kleding afkomstig van Alexine Tinne en van George Maduro. Al langer in de collectie is een stuk textiel dat recentelijk een zogeheten 'dwaal' bleek te zijn. Dit is een soort handdoek die door een bediende werd rondgedragen tijdens diners. Deze 17de-eeuwse dwaal heeft het ingeweven familiewapen van

landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt. De dwaal was recentelijk te zien op de tentoonstelling over Van Oldenbarnevelt.

17. Historische objecten (ca. 700)

Deze collectie omvat veelal kleinere historische voorwerpen zoals koekblikken, lakzegels en –stempels, souvenirs, etc. Bijzonder is een in een houten kist opgeborgen tabaksclysteer uit het eind van de 18de eeuw, waarmee drenkelingen werden gereanimeerd door ze tabaksrook in de anus te pompen. Onlangs is een unieke collectie van 200 blikken van Haagse bedrijven aangekocht. Dit verpakkingsmateriaal (o.a. van Krul en Rademaker) wordt gebruikt in de vaste opstelling en de rest wordt incidenteel getoond bij thematentoonstellingen, zoals in 2019 in vitrines van de Raad van State.

Enkele bijzondere stukken zijn:

- de in een houten kistje opgeborgen tong en vinger van Johan en Cornelis de Witt. De tong en vinger worden permanent geëxposeerd.
- een-via het programma MijnDenHaag*- verworven object, bestaande uit twee vazen die door de hitte tijdens het bombardement op het Bezuidenhout (1944) zijn gesinterd.
- een verworven bakkerskar van de firma Hus, die getoond wordt in de opstelling “Den Haag Vandaag”.
- de collectie van ca. 200 blikken van Haagse bedrijven.

18. Foto's en dia's (ca. 360)

Dit is een nieuwe deelcollectie die de afgelopen jaren is ontstaan.

- Het betreft: een schenking van circa 240 dia's/diaparen uit de periode vlak vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog en tijdens de bevrijding in mei 1945, gemaakt door de Haagse fotograaf Wim Berssenbrugge. Grotendeels zijn het stereo-dia's in kleur en daarmee is het een voor deze periode unieke collectie. Te zien zijn o.a. het 'gewone' leven tijdens de eerste oorlogsjaren, de effecten van het bombardement op het Bezuidenhout, voedseldroppings, het vertrek van Duitse troepen en de intocht van de bevrijders. De opnames waren in het museum te zien tijdens de tentoonstelling 'Oorlog en Bevrijding in 3D' (2010) en een deel ervan is permanent te zien in de Tweede Wereldoorlogzaal in de vaste presentatie over de Haagse geschiedenis.
- 10 zwart-wit foto's uit de Tweede Wereldoorlog (schenking), onder andere van de ontruiming en afbraak van Den Haag West in 1942
- 90 zwart-wit prints van de Haagse fotograaf Jacques Meijer uit de '50-er en '60-er jaren van de 20ste eeuw. Het betreft o.a. straatopnames en foto's van bijzondere gebeurtenissen zoals Prinsjesdag. Deze opnames waren te zien tijdens de tentoonstelling 'Den Haag 1955-1965' (2010/11)
- een schenking van ca. 80 foto's gemaakt door Marianne Dommissie. Deze waren te zien tijdens de tentoonstelling 'Marianne Dommissie, Haagse fotografe' (2009)
- foto's van Alexine Tinne (onder andere interieur van het familiehuis aan het Lange Voorhout)
- ca. 1000 digitale foto's/kleurenprints van het programma MijnDenHaag*. Deze foto's, van Hagenaars met hun persoonlijke topstuk zijn gemaakt door een aantal professionele Haagse fotografen. Vrijwel al deze foto's zijn de afgelopen jaren te zien geweest in het Museum; een aantal maakte deel uit van de tentoonstellingen 'MijnDenHaag*Werkt' (2010), 'MijnDenHaag*Winkelt' (2011) en 'Mijn Surinaams Den Haag' (2011). Bij de foto's horen bijschriften die door de deelnemers zelf geschreven zijn.

Bijlage 2. Publicaties

Publicaties over (delen van) de collecties

A. Blankert, C.P.M. Blotkamp, W.M. van der Mast e.a., *Kunstbezit Parkstraatkerk*. Catalogus Haags Gemeentemuseum, 1978.

Charles Dumas (met medewerking van Jim van der Meer Mohr), *Haagse Stadsgezichten 1550-1800. Topografische schilderijen van het Haags Historisch Museum*. Zwolle/Den Haag 1991.

Karin Stubbé, 'Het Nationaal Gedenkteken op Plein 1813 te 's-Gravenhage'. In: *Jaarboek Die Haghe* 1991, p. 139-167.

C. van Remmen, *De Haagse buurtverenigingen in de 17de en 18de eeuw en hun presentiepenningen*. Den Haag 1992.

Robert van Lit, *Op hoge poten. De geschiedenis van de Haagse ooievaar*. Den Haag 2001.

Laurent Golay, Robert van Lit en Michel van Maarseveen (red.), *Benjamin Samuel Bolomey 1739-1819, een Zwitsers schilder aan het hof van stadhouder Willem V*. Zwolle/Den Haag 2001.

Robert van Lit, *De poppenhuizen van jonkvrouwe Lita de Ranitz*. Den Haag 2002.

Jet Pijzel-Dommisse e.a., *Haags goud en zilver. Edelsmeedkunst uit de Hofstad*. Zwolle/Den Haag 2005.

Jet Pijzel-Dommisse en Titus Eliëns, *Glinsterend glas. 1500 jaar Europese glaskunst*. Zwolle/Den Haag 2009.

Jack Scholten, *Restauratie Groepsportretten Haagse Magistraten. Projectplan "in progress"*. (documentatiemap Haags Historisch Museum 2008).

Carianne van Dorst, *Hoeden van Bik*. (Rapport Nederlands Openluchtmuseum, Arnhem 2008).

Ingeborg Th. Leijerzapf en Robert van Lit, "In de donkere kamer van een vriendin heb ik dit vak geleerd"; de Haagse fotografie Marianne Dommisse. In: *Jaarboek Die Haghe*, 2008.

Ingeborg Th. Leijerzapf en Robert van Lit, Marianne Dommisse, *Het fotografisch oog*. Den Haag 2009. Stichting Haagse Beeldende Kunst en Kunstnijverheid. Deel 23 uit de serie *Haags Palet*.

Herman Rosenberg, *Jan van Goyen, portrettist van Den Haag*. Zwolle/Den Haag, 2010.

Johan Degewij, *Wim Berssenbrugge. Haags Verzetsfotograaf*. Den Haag, 2010

Michiel van der Mast en Robert van Lit, *Tussen schijn en werkelijkheid, de stadsgezichten van B.J. van Hove*, Den Haag/ Venlo 2011

Kees schulten, *Monument Plein 1813*, Den Haag, 2011

Jantien Overduin, *De Hofvijver, Hart van Den Haag*, Zwolle, 2012

Robert Joost Willink, *de noodlottige reis* (over Alexine Tinne, Amsterdam, 2013

Robert van Lit en Lex van Tilborg, bijdragen in *Jaarboek Die Haghe* (2012-2018)

Marco van Baalen, in *Dutch Art in Detail, zeven eeuwen kunst*, (over stadsgezicht Jan van Goyen en Jan Mijntens over portret familie Willem van der Kerckhoven) Eindhoven, 2014

Robert van Lit, *De poppenhuizen van jonkvrouwe Lita de Ranitz* (herziene uitgave), Den Haag/ Venlo 2018

Frank de Hoog, "'Ter eren van de Prins, is dese mei geplant". De traditie van de meiboomplanting in Den Haag (1635-1794)', in *Jaarboek Die Haghe* 2018

Lex van Tilborg, *Nooit gebouwd Den Haag*, Den Haag, 2019

Publicaties over de museumgebouwen

Robert van Lit en Elke Pluijmen, *Sint Sebastiaansdoelen, Haags Historisch Museum*. Zwolle 1989.

Jan van der Hoeve, Robert van Lit en Jori Zijlmans, *Vijf eeuwen Gevangenpoort. Van voorpoort van het Hof tot museum*. Leiden 2007.

Bijlage 3 Standaard bruikleenovereenkomst

BRUIKLEENOVEREENKOMST VOOR BEPAALDE TIJD

Correspondentienummer: XXXX

De ondergetekenden:

De ondergetekenden:

[Naam museum], * gevestigd aan **[adres]** te **[plaats]**, vertegenwoordigd door, **[naam en functie]***, hierna te noemen: **[bruikleengever / bruikleennemer]***

en

[Naam museum, evt. rechtspersoon], gevestigd aan **[adres]** te **[plaats]**, vertegenwoordigd door, **[naam en functie]**, hierna te noemen: **[bruikleengever / bruikleennemer]**

hierna gezamenlijk te noemen: partijen,
verklaren als volgt te zijn overeengekomen:

Overwegende dat:

- Musea de maatschappelijke plicht hebben om de aan hen toevertrouwde voorwerpen zo veelvuldig als mogelijk is te presenteren aan het publiek dan wel voor onderzoek en ten behoeve van educatieve doeleinden beschikbaar te stellen.
- Musea de plicht hebben om de aan hen toevertrouwde voorwerpen zo goed mogelijk tegen verval, beschadiging en vermissing te beschermen.
- Bruiklenen slechts worden gegeven wanneer dit in alle redelijkheid past binnen de aard en de omvang van het doel waarvoor het bruikleen wordt gevraagd.

Definities

- Bruikleen: het door het ene museum (de bruikleengever) in bruikleen geven en door een ander museum (de bruikleennemer) in bruikleen nemen van één of meerdere objecten.
- Object: het voorwerp /de voorwerpen dat/die in bruikleen wordt/worden gegeven.

Artikel 1. Inhoud van de overeenkomst

1. Bruikleengever geeft aan bruikleennemer in bruikleen de voorwerpen opgesomd op de bij deze overeenkomst gevoegde en door beide partijen gewaarmerkte lijst / object XXX met inventarisnummer XXX.
2. Vermeerderingen en verminderingen van de objectlijst van deze bruikleen worden op de aan de lijst toe te voegen genummerde en gedateerde, door beide partijen te waarmerken pagina's vermeld.
3. Het object wordt / de objecten worden in bruikleen gegeven ten behoeve van XXX te XXX.
4. Van de voorwerpen, die geen eigendom zijn van bruikleengever, maar die deze zelf in bruikleen heeft ontvangen, worden op bovengenoemde lijst vermeld de adresgegevens van de eigenaar, alsmede (voor zover bekend) de datum van de oorspronkelijke in bruikleengeving aan XXX.
5. Het bruikleen vindt plaats om niet en bruikleengever blijft eigenaar van de zaak/zaken die in bruikleen zijn gegeven.
6. De bruikleennemer verbindt zich de hem toevertrouwde objecten / het toevertrouwde object als een goede huisvader te verzorgen en onderhouden.
7. De bruikleennemer verbindt zich om het object / de objecten niet aan derden te zullen afstaan,

over te dragen, te laten gebruiken of te bezwaren, behoudens schriftelijke toestemming van de bruikleengever.

Artikel 2. Duur van de overeenkomst

1. Het bruikleen vangt aan op XXX
2. Deze overeenkomst is aangegaan voor de periode van XXX t/m XXX (kortdurend bruikleen).
3. Bruikleennemer kan verzoeken de bruikleenperiode te verlengen. Dit dient schriftelijk te gebeuren en uiterlijk drie maanden voor het aflopen van de bruikleentermijn. Bruikleengever beslist over verlenging van de bruikleenperiode. Een eventuele verlenging van de bruikleenperiode wordt schriftelijk vastgelegd en als bijlage aan deze bruikleenovereenkomst toegevoegd.

Artikel 3. Vervoer en Verpakking

1. Bruikleennemer draagt voor eigen rekening en risico zorg voor het vervoer en de verpakking van het object / de objecten. Bruikleengever zal vooraf de offerte(s) voor het vervoer en de verpakking goedkeuren.
2. Het object / de objecten worden vervoerd door een daarvoor geschikte vervoersmaatschappij die vooraf door bruikleengever goedgekeurd wordt.
3. Bruikleengever stelt nadere voorwaarden aan het transport van het object / de objecten, namelijk: adequate verpakking en transporteur en eventueel begeleiding door een koerier.

Artikel 4. Kosten Bruikleen

1. De navolgende kosten worden door bruikleennemer gedragen:
  - de kosten van verpakking van het object / de objecten;
  - de kosten van het transport;
  - de kosten van conditionering van de ruimte waarin het object / de objecten wordt geëxposeerd;
  - een eventuele bijdrage in de kosten van conservering en/of restauratie van het object / de objecten; vooraf besproken en schriftelijk vastgelegd.
2. In het geval deze kosten gemaakt zijn door bruikleengever, factureert bruikleengever door aan bruikleennemer. Bruikleennemer betaalt de factuur binnen 30 dagen.

Artikel 5. Exponeren

1. Bruikleennemer zal het object uitsluitend exponeren op de locatie: XXX
Het object mag slechts overgebracht worden naar een andere locatie na uitdrukkelijke schriftelijke goedkeuring van bruikleengever.
2. Bruikleennemer zal het object uitsluitend exponeren voor het in artikel 1.3. genoemde doel.
3. Bruikleennemer voert het algehele beheer van en toezicht over de ruimte waarin het object wordt geëxposeerd.
4. Bruikleennemer zal op verzoek van bruikleengever een Facility Report ter inzage geven.
5. Bruikleennemer draagt zorg voor geschikte conditionering van de ruimte waaronder onder andere wordt verstaan dat bruikleennemer zorg draagt voor:
  - strikte naleving van een rookverbod en een verbod op het nuttigen van etenswaren of dranken in de ruimte;
  - beveiligingsmaatregelen;
  - klimaat- en lichtomstandigheden overeenkomstig de algemeen gangbare normen voor musea;
  - een verbod op fotografie door bezoekers en in het geval van fotografie waarvoor wél toestemming is gegeven een verbod op sterke lichtbronnen voor foto- en of filmopnamen.
6. Bruikleengever stelt aanvullende voorwaarden ten aanzien van de condities waaronder het object wordt geëxposeerd, namelijk: XXX / een schilderij dient geborgd aan de wand opgehangen te worden.
7. Bij het tentoongestelde bruikleen dient te worden vermeld: Collectie Haags Historisch Museum. In geval van bruikleen uit collectie Gevangenpoort: Collectie Museum De Gevangenpoort.

8. Afgezien van het bepaalde in artikel 4.5 doet bruikleennemer overigens alles wat van een goed bruikleennemer mag worden verwacht om het object op zo zorgvuldig mogelijke wijze te behandelen.

Artikel 6. Conditierapporten

1. Vóórdat het object naar bruikleennemer wordt getransporteerd, doet bruikleengever bruikleennemer een recent conditierapport toekomen van het object. In dit conditierapport wordt zo nauwkeurig mogelijk de toestand van het object weergegeven. Bij het conditierapport dient een recente foto van het object te worden gevoegd.
2. Bij aankomst van het object bij bruikleennemer controleert bruikleennemer terstond het conditierapport. Indien bruikleennemer van mening is dat het conditierapport geen juiste weergave geeft van de toestand van het object dan stelt hij bruikleengever hiervan onmiddellijk op de hoogte. Indien partijen van mening zijn dat het conditierapport aangepast dient te worden dan ontvangt bruikleengever een kopie van het aangepaste conditierapport.
3. Uiterlijk een week voordat het object weer naar bruikleengever wordt getransporteerd stelt bruikleennemer opnieuw een conditierapport op waarvan een kopie wordt overhandigd aan bruikleengever. Indien er door bruikleengever verschillen worden geconstateerd die niet een gevolg zijn van normale slijtage van het object en die restauratie vereisen beslist bruikleengever op welke manier de restauratie zal worden uitgevoerd. De kosten zullen in dat geval voor rekening van bruikleennemer komen.

Artikel 7. Restauratie / Conservering

1. Bruikleennemer zal nimmer zonder voorafgaand overleg en zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bruikleengever een in bruikleen gegeven object (laten) restaureren, in- of uitlijsten, schoonmaken of anderszins iets aan het object wijzigen tenzij er voor het vragen en verkrijgen van toestemming geen tijd is vanwege een spoedeisende omstandigheid en deze spoedeisende omstandigheid met zich meebrengt dat direct actie moet worden ondernomen. Bruikleennemer zal in dit laatste geval alles wat redelijkerwijs in zijn vermogen ligt in het werk stellen voor het behoud van het object.
2. Indien bruikleengever vooraf toestemming geeft voor restauratie wordt tegelijk met het geven van de toestemming afgesproken voor wiens rekening en risico de restauratie komt te vallen en om welk bedrag het gaat.

Artikel 8. Intellectuele eigendom

1. Het is bruikleennemer toegestaan het object vast te leggen op foto, film of digitaal.
2. Indien bruikleennemer gebruik wenst te maken van reeds bestaande foto's, films of digitaal materiaal van het object waarop (auteurs)rechten van rechthebbende(n) rusten, zal bruikleennemer deze auteursrechten respecteren en met de rechthebbende(n) overleggen over een eventuele vergoeding voor gebruik van het materiaal.
3. Bruikleennemer zal te allen tijde de eventueel nog bestaande auteursrechten van de rechthebbende(n) van het object respecteren.

Artikel 9. Risico Bruikleen

1. Het bruikleen geschiedt voor rekening en risico van bruikleennemer.
2. Bruikleengever draagt zorg voor het contractueel neerleggen van de risicoaansprakelijkheid, voor zover van toepassing, bij externe bedrijven die risicovolle werkzaamheden uitoefenen, waaronder maar niet beperkt tot schoonmaakbedrijven. Ter beperking van deze risico's stelt bruikleennemer veiligheidsvoorschriften op.
3. Bruikleengever draagt zorg voor het contractueel neerleggen van de risicoaansprakelijkheid tijdens het vervoer bij het vervoersbedrijf.
4. Bruikleennemer zal bij verlies of beschadiging van het object bruikleengever hiervan onmiddellijk in

kennis stellen.

5. Bruikleennemer is niet aansprakelijk voor de normale slijtage van het object en schade aan het object die veroorzaakt is door een omstandigheid die niet te wijten is aan bruikleennemer.

Artikel 10. Verzekering

1. De bruikleennemer is verplicht het object afdoende te verzekeren volgens de in het intermuseale verkeer geldende verzekeringsvoorwaarden 'van spijker tot spijker'.¹
2. De onder lid 1 van dit artikel genoemde verzekeringsplicht is niet van toepassing indien er tussen partijen reeds nadere schriftelijk vastgelegde regelingen bestaan met betrekking tot aansprakelijkheidstoedeling / wederzijdse vrijwaring.

Artikel 11. Tussentijdse Beëindiging

Indien bruikleennemer het object

1. niet gebruikt voor de tentoonstelling / het evenement waarvoor het in bruikleen is gegeven;
2. niet behandelt volgens de bepalingen in deze overeenkomst;

dan is bruikleengever gerechtigd de bruikleenovereenkomst met onmiddellijke ingang en zonder tussenkost van een rechterlijke instantie te beëindigen en te verlangen dat bruikleennemer ervoor zorg draagt dat het object terstond weer bij bruikleengever in bezit komt.

Artikel 12. Terugnamebevoegdheid

1. In het geval bruikleengever voor de einddatum van deze bruikleenovereenkomst het object zelf dringend nodig heeft als gevolg van een omstandigheid die bij het aangaan van deze bruikleenovereenkomst redelijkerwijs niet was te voorzien, deelt bruikleengever dit schriftelijk en met redenen omkleed mee aan bruikleennemer. Bruikleennemer zal hierop zo spoedig als redelijkerwijs mogelijk het object afstaan aan bruikleengever.
2. Bruikleennemer kan het object voor de einddatum van deze bruikleenovereenkomst op grond van bij het aangaan van deze overeenkomst redelijkerwijs niet te voorziene, dringende omstandigheid teruggeven aan bruikleengever mits bruikleengever aangeeft dat hij opslagruimte beschikbaar heeft voor het object. Is dit niet het geval, dat zal bruikleennemer het object voor eigen rekening in een daartoe passende opslagruimte opslaan tot het einde van de bruikleenovereenkomst of zoveel eerder als bruikleengever aangeeft.

Artikel 13. Gedraglijn Museale beroepsethiek

Zowel bruikleennemer als bruikleengever houden zich aan hetgeen is bepaald in de Gedraglijn Museale Beroepsethiek.

Artikel 14. Geschillen

1. Op deze overeenkomst is Nederlands recht van toepassing.
2. Alle eventuele geschillen, die uit deze bruikleenovereenkomst voortvloeien, zullen worden voorgelegd aan de kantonrechter in het rechtsgebied waar het museum/de bruikleennemer statutair is gevestigd.

Artikel 15. Persoonsgegevens

1. Bruikleengever verwijst bruikleennemer naar de op haar website gepubliceerde privacyverklaring voor informatie over de verwerking van persoonsgegevens door de bruikleengever en bijvoorbeeld ook de hiermee samenhangende rechten van betrokkenen.
2. In verband met de uitvoering van deze overeenkomst worden persoonsgegevens van bruikleennemer verwerkt. Het gaat hierbij om de persoonsgegevens ter uitvoering van de bruikleenovereenkomst bestaande uit contactgegevens van bruikleennemer.

3. De persoonsgegevens van bruikleennemer worden bewaard zo lang als nodig is voor het omschreven gebruik en minimaal wettelijk vereist is, bijvoorbeeld vanwege de fiscale bewaarplicht en fiscale regelingen, en zullen worden opgenomen in het collectieregistratiesysteem.

Aldus overeengekomen en in tweevoud opgemaakt,

Haags Historisch Museum

...

Naam:

Datum:

Plaats: Den Haag

Naam:

Datum:

Plaats:

Bijlage 4 Toelichting bruikleenovereenkomst

(On)bepaalde tijd	Wanneer een object in bruikleen wordt gegeven voor de duur van een tentoonstelling is er sprake van een bruikleenovereenkomst voor bepaalde tijd. In alle andere gevallen is er sprake van een bruikleen overeenkomst voor langdurig bruikleen.
Naam museum	Als deze overeenkomst ook gebruikt wordt bij overeenkomsten tussen musea en particulieren dan kan in plaats van de naam van een museum de naam van de particulier ingevuld worden.
Definitie museum	Als deze overeenkomst ook gebruikt wordt bij overeenkomsten tussen musea en particulieren dan kan in plaats van de naam van een museum de naam van de particulier ingevuld worden.
Vertegenwoordig door (bevoegdheid partijen)	Bevoegd zijn houdt in dat degene die uit naam van een organisatie ondertekent daartoe door die organisatie expliciet gemachtigd is. Over het algemeen is de (zakelijk) directeur van een organisatie bevoegd om uit naam van die organisatie te tekenen.
Bruikleengever /-nemer:	Laten staan wat van toepassing is
Overwegende dat	De considerans geeft globaal het kader aan waarbinnen de bruikleenovereenkomst wordt aangegaan.

Artikel 1.1 Alle objecten dienen nauwkeurig op de bijlage vermeld te worden. Per object dient in ieder geval, indien mogelijk, vermeld te worden:

- de naam van de kunstenaar;
- titel of omschrijving van het object;
- het jaartal van vervaardiging;
- het materiaal / de materialen;
- maten;
- verzekerde waarde;
- eigenaar.

Artikel 1.5 Het feit dat het bruikleen geschiedt om niet houdt in dat er in principe door bruikleengever geen (geldelijke) tegenprestatie wordt bedongen. Is dat wel het geval, dan is er sprake van verhuur. Een geringe tegenprestatie tast de bruikleenovereenkomst echter niet aan, zolang deze tegenprestatie gering is en niet in verhouding staat tot de waarde van het bruikleen. In het intermuseale bruikleenverkeer wordt overigens bij voorkeur géén bruikleenvergoeding gevraagd.

Artikel 2.1 Een bruikleenovereenkomst verkrijgt pas geldigheid op het moment dat het bruikleen wordt getransporteerd naar de bruikleennemer.

Artikel 3.1 Partijen kunnen onderling afspreken wie voor het transport zorg draagt. Het belangrijkste is dat het transport veilig verloopt.

Artikel 3.2 In dat geval dient bruikleengever de voorwaarden voor het vervoer en de verpakking vooraf goed te keuren.

Artikel 3.3 Deze nadere voorwaarden zijn optioneel. Als de bruikleengever geen nadere voorwaarden stelt kan dit artikel worden geschrappt. Nadere voorwaarden die de bruikleengever kan stellen zijn bijvoorbeeld:

- een door bruikleengever aangewezen persoon houdt toezicht op het in- en uitpakken van het object, het transport en het plaatsen op de locatie;
- een door bruikleengever aangewezen persoon die het object begeleidt maakt een conditierapport bij aankomst op de locatie;
- speciale eisen ten aanzien van de verpakking.

Artikel 5.1 In geval van een reizende tentoonstelling worden de diverse locaties waarlangs de tentoonstelling reist vermeld. Per locatie dient te worden onderzocht of deze voldoet aan alle aan het bruikleen gestelde eisen.

Artikel 5.4 Onder Facility Report wordt verstaan een rapport van een bruikleennemer waarin vermeld staat welke faciliteiten / voorzieningen er in het museum zijn. Musea die een bruikleenovereenkomst met elkaar sluiten en geen Facility Report hebben, dienen er één te (laten) opstellen. Vanwege de gevoelige informatie die een Facility Report kan bevatten wordt het niet als bijlage aan de overeenkomst gehecht maar is het ter inzage voor de bruikleengever.

In het Facility Report dient ten minste vermeld te worden:

- omschrijving expositieruimte;
- klimaatbeheersing;
- veiligheidssystemen, waaronder bewaking overdag en 's nachts.

Artikel 5.5 Adequate beveiligingsmaatregelen. Hieronder wordt verstaan: de bruikleennemer moet voldoende beveiligingsmaatregelen kunnen bieden. Deze beveiligingsmaatregelen moeten een gelijke mate van beveiliging bieden als de beveiligingsmaatregelen waarmee bruikleengever het object heeft beveiligd. Bij topstukken zal de beveiliging dus- in overleg- even streng dienen te zijn als in het museum van de bruikleengever.

Adequate klimaat- en lichtomstandigheden:

- handhaving van een relatieve luchtvochtigheid van 45-55% RV;
- handhaving van een constant temperatuurniveau in zowel de tentoonstellingsruimte als de opslag- en de uitpakruimte waar het object zich bevindt van minimaal 15 °C en maximaal 20 °C, waarbij zich binnen 24 uur geen temperatuursverschillen mogen voordoen van 2 °C;
- streven naar een lichtniveau van maximaal 50 Lux (papier, boeken, textiel, organisch materiaal), maximaal 150 Lux (natuurwetenschappelijke instrumenten), maximaal 200 Lux (schilderijen), het lichtniveau mag in ieder geval nimmer een waarde bereiken van meer dan 200 Lux;
- lichtgevoelige voorwerpen, vervaardigd uit organisch materiaal, mogen nimmer aan direct zonlicht worden blootgesteld. Bijzonder gevoelige materialen, zoals papier of weefsels, mogen niet in daglicht tentoongesteld worden, doch uitsluitend in met kunstlicht verlicht ruimten waarin het lichtniveau beperkt blijft tot 50 Lux, waarbij de lichtbron van een UV-werend filter dient te zijn voorzien.

Artikel 5.6 Aanvullende voorwaarden zijn optioneel, indien deze er niet zijn kan dit artikellid worden geschrappt. Voorbeelden:

- indien het object in een vitrine wordt geplaatst;
- voorwaarden met betrekking tot deze vitrine;
- indien het object op een sokkel wordt geplaatst dient deze trillingsvrij te zijn en

- buiten bereik van het publiek te staan;
- indien de objecten binnen het gebouw van bruikleennemer nog dienen te worden verplaatst;
- voorwaarden waaronder dit mag geschieden;
- als dit risico er is kan er expliciet worden vermeld dat de voorwerpen niet mogen worden geplaatst boven bijvoorbeeld een radiator of convectorput, in een smalle doorgang, op een zonbeschenen zuidwand of tegen een buitenmuur;
- de objecten mogen uiterlijk [termijn invullen] in een daartoe goed geoutilleerd depot worden opgeslagen.

Artikel 6.1 Het is ook mogelijk dat het conditierapport door een begeleider wordt meegenomen naar bruikleennemer en door diegene wordt ingevuld. In dat geval kan artikel 5.1 gewijzigd worden in: “Bruikleengever doet bruikleennemer een conditierapport toekomen van het object. Het conditierapport wordt aan bruikleennemer overhandigd door degene die het object tijdens het transport begeleidt. In dit conditierapport wordt zo nauwkeurig mogelijk de toestand van het object weergegeven. Bij het conditierapport dient een recente foto van het object te worden gevoegd.”

Artikel 7.1 Indien bruikleennemer kundige restaurateurs in dienst heeft, kan in onderling overleg worden afgesproken dat er wél restauraties, in-of uitlijstingen of schoonmaakwerkzaamheden aan het object mogen worden verricht. In dat geval dienen tevens afspraken te worden gemaakt over de kosten. Deze afspraken dienen schriftelijk te worden vastgelegd.
 Spoedeisende omstandigheid: een omstandigheid waarbij dringende spoed geboden is en in redelijkheid geen tijd is om met bruikleengever in overleg te treden.
 Bruikleennemer dient op het eerst mogelijke tijdstip contact met bruikleengever op te nemen om overleg te plegen over hoe het object behandeld / gerestaureerd moet worden.

Artikel 7.2 Vijfde liggende streepje: een bijdrage in de kosten van conservering of restauratie van het object kan bijvoorbeeld 50% van de kosten bedragen. Een conservering- of restauratiebehandeling van een object ten behoeve van het bruikleen vindt echter alleen plaats na een voorafgaand overleg met de bruikleennemer dat schriftelijk wordt vastgelegd en waarbij de offerte voor de betreffende behandeling door de bruikleennemer wordt goedgekeurd. Een eventuele bijdrage in de kosten door de bruikleennemer en de hoogte van deze bijdrage wordt vooraf besproken tussen bruikleengever en -nemer en schriftelijk vastgelegd.

Artikel 8.1 Bruikleengever kan ook besluiten dat bepaalde objecten wel mogen worden gefotografeerd ten behoeve van de catalogus die behoort bij de tentoonstelling en andere objecten niet. In een uitzonderlijk geval kan bruikleengever zelfs besluiten dat geen enkel object vastgelegd mag worden voor de catalogus. In deze bepaling kan worden vermeld welke objecten wél en welke niet mogen worden vastgelegd. Indien het object niet door bruikleennemer voor de catalogus wordt vastgelegd kan artikel 7.1. geschrappt worden.

Bruikleengever kan besluiten dat het bruikleennemer wél is toegestaan het object te (laten) vastleggen op foto, film, digitaal of op andere wijze. In dat geval kan artikel 7.1 als volgt worden geformuleerd: “Het is bruikleennemer in aanvulling op het bepaalde in artikel 7 toegestaan het object ten behoeve van de tentoonstelling vast te leggen op foto, film, digitaal of op andere wijze.

Bij het geven van toestemming voor het vastleggen van het object kan ook bepaald worden dat het object bijvoorbeeld wél door de pers vastgelegd mag worden en niet door bezoekers.

Bij bruikleen van meerdere objecten kan bruikleengever natuurlijk bepalen dat bepaalde objecten wél en andere niet voor bepaalde doeleinden mogen worden gebruikt.

Wanneer bruikleengever toestemming geeft voor het vastleggen van het object zoals bedoeld in het vorige artikel kan bruikleengever hieraan een vergoeding verbinden. In dit geval dient bruikleennemer zelf zorg te dragen voor het waarborgen van eventuele (auteurs-)rechten van rechthebbenden. Bruikleennemer vrijwaart bruikleengever in dit geval voor alle aanspraken van derde(n) die uit het vastleggen voortvloeien.

Artikel 9.2 Bij het neerleggen van de risicoaansprakelijkheid bij externe bedrijven die werkzaamheden in het museum uitoefenen is het van groot belang dat bruikleennemer veiligheidsvoorschriften opstelt, zodat voor de externe bedrijven ook expliciet duidelijk is op welke wijze zij precies hun werkzaamheden dienen uit te voeren. Bij aansprakelijkheid van externe partijen kan dan een onderscheid worden gemaakt tussen situaties waarin de externe partij wél en waarin de externe partij niet de bepalingen uit de veiligheidsvoorschriften in acht neemt.

Artikel 9.5 Wat er wordt verstaan onder normale slijtage en schade aan een object door een omstandigheid die niet is te wijten aan bruikleennemer kan desgewenst worden overgenomen uit de verzekeringspolis en in dit artikel worden ingevuld.

Artikel 10.1 Indien de verzekeringsvoorwaarden ‘van Spijker tot Spijker’ worden gevolgd dienen bruikleengever en bruikleennemer duidelijke afspraken te maken of het transport én het verblijf worden verzekerd of alleen het transport en daarnaast of vervanging dan wel herstelschade wordt verzekerd.

Artikel 10.2 De aansprakelijkheidstoedeling is in *de Kaderovereenkomst inzake het Bruikleenverkeer tussen het Rijk en de Gemeente Rotterdam* uit 1989 als volgt geregeld: onderscheid wordt gemaakt tussen schade, vermissing en geheel verloren gaan en tussen transport en verblijf. Bruikleennemer is tijdens het transport aansprakelijk voor alle schade, waaronder vermissing en geheel verloren gaan. Tijdens het verblijf is bruikleennemer alleen aansprakelijk voor schade en niet voor vermissing of geheel verloren gaan. Waardevermindering van het object als gevolg van schade wordt niet in aanmerking genomen bij het vaststellen van de omvang van de schade en wordt niet op de bruikleennemer verhaald.

Artikel 12.1 Om de rechtszekerheid van het bruikleen te bevorderen is het slechts bij hoge uitzondering mogelijk dat wanneer er tussen bruikleennemer en bruikleengever al een bruikleenovereenkomst tot stand is gekomen (i.e. dat het object of de objecten al vervoerd worden) de bruikleengever de objecten terug kan vragen. Hiervoor moeten zeer gewichtige redenen worden aangevoerd.

Artikel 13 Om in aanmerking te komen voor registratie moet de continuïteit van het museum voldoende zijn gewaarborgd. Voor de objecten die onderdeel zijn van de kerncollectie maar die niet in eigendom zijn van het museum dienen bruikleenovereenkomsten van ten minste 25 jaar te zijn afgesloten.

Artikel 14 Indien bruikleennemer niet Nederlands is, wordt in plaats van de Gedragslijn Museale Beroepsethiek de ICOM Code of Ethics van toepassing verklaard.

Bijlage 5. Lijst met objecten in bruikleen

Deze lijst met objecten in bruikleen wordt als bijlage toegevoegd aan bruikleencontracten.

Bruikleengever: (naam)

Bruikleennemer: ·(Naam)

Tentoonstelling: ·(Titel)

Objectgegevens:

Object- / inv. nummer: ·

Objectnaam: ··

Titel: ····

Vervaardiger: ··

Jaartal vervaardiging: ·

Materiaal: ···

Afmetingen: ····

Eigenaar: ···

Verzekerde waarde: ·

Afbeelding

Bijlage 6: Conditierapport bruiklenen (objecten algemeen)

Bruikleengever

Instelling:	Stichting Haags Historisch Museum
Contactpersoon:	Patricia Deiser
Functie:	Collectiebeheer en -behoud
Telefoonnummer:	070-3123061
E-mailadres:	deiser@haagshistorischmuseum.nl

Bruikleennemer

Instelling:	
Contactpersoon:	
Functie:	
Telefoonnummer:	
E-mailadres:	

Objectgegevens

Object- / inv. nummer:				
Objectnaam:				
Titel:				
Vervaardiger:				
Datering:				
Afmetingen in cm:	hoogte:	breedte:	lengte:	diepte:
Materiaal:	☐ hout	☐ metaal	☐ glas	☐ aardewerk / ceramiek
	☐ kunststof	☐ papier	☐ textiel	☐ overig:
Bijzonderheden:				

Algemene conditie object

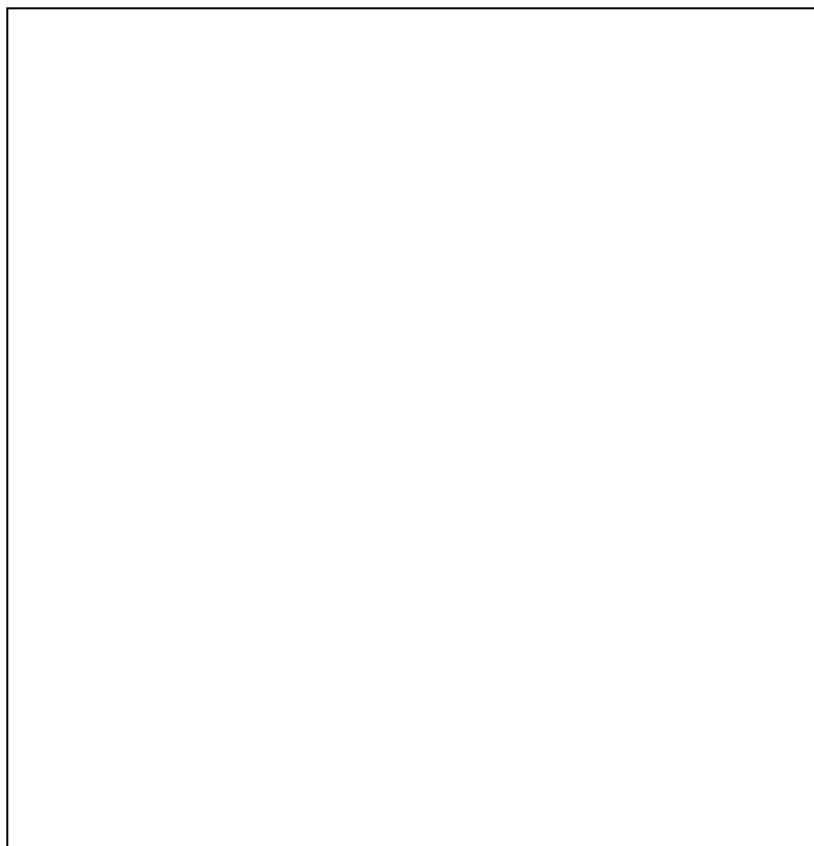
	Goed	Matig	Slecht
Conditie:	☐	☐	☐
Stabiliteit:	☐	☐	☐
Aantal onderdelen:			
Ontbrekend deel:			
Bijzonderheden:			

Specifieke conditie object

Onderdeel:				
Locatiebeschrijving:				
Schade soort:	☐ vlekken	☐ vuil	☐ schimmel	☐ corrosie
	☐ vouwen	☐ gleeën	☐ breuken	☐ scheuren
	☐ verbuiging	☐ gaten	☐ materiaalverlies	☐ vraat
Bijzonderheden:				

Afbeelding (foto / tekening)

Aanduiden waar zich eventuele schade bevindt.

Rapport opgemaakt door:	Datum:
Naam	
Functie	
Handtekening:	

Bijlage 7. Registratiegraad van de collectie

De meeste achterstanden zitten in de meer recente gebruiksvorwerpen na 1900 en in de foto's en dia's.

Kort toelichten: (opname in Adlib, bij benadering)

1. Schilderijen 95%
2. Tekeningen en prenten
  - stadsgezichten 90% (een collectie tekeningen van Jan Boon wordt nog ingevoerd)
  - portretten 95% (een grote serie portretten van Marcello en Els wordt nog ingevoerd)
  - historie 100%
  - plattegronden/ kaarten 100%
  - portretminiaturen 100%
3. Penningen
  - buurtpenningen 100%
  - gildenpenningen 100%
  - gedenkpenningen 90% (een aantal penningen is nog in bewerking)
4. Glas
  - drinkglazen met wapen van Den Haag 80% (een serie moderne glazen moet nog worden ingevoerd in Adlib)
  - drinkglazen schutterij 100%
  - glas-in-loodramen 50% (een grote serie glasfragmenten is wel op papier geregistreerd, maar nog niet in Adlib)
  - Zuid Hollandsche Bierbrouwerij-collectie 100%
5. Keramiek 100%
6. Beelden/ reliëfs 100%
7. Haardstenen, gedenkstenen 100%
8. Zilver
  - kerkzilver 70% (het recent binnengekomen Jezüetenzilver is wel digitaal geregistreerd en gefotografeerd, maar wordt nog ingevoerd in Adlib)
  - gildenzilver 100%
  - schutterszilver 100%
9. Email 100%
10. Poppenhuizen en inventaris 5% (deze collectie moet nog grotendeels worden geïnventariseerd; het grote poppenhuis is wel digitaal geregistreerd en gefotografeerd)
11. Meubelen 100%
12. Interieurs 80% (de collectie Bik moet nog in Adlib worden ingevoerd)
13. Uurwerken 100%
14. Wapens 70% (enkele eredegegens moeten nog in Adlib worden ingevoerd)
15. Maquettes 100%
16. Textilia 90%
17. Historische objecten 50% (het niet-geïnventariseerde deel komt deels in aanmerking voor vervreemding; dit wordt nader onderzocht)
18. Foto's en dia's 10%(registratie in Adlib is gaande)